

A rágalmazás és becsületsértés szabályozása Európában

TÓTH J. ZOLTÁN*

1. Bevezetés

Jelen tanulmány témája a rágalmazásra és a becsületsértésre vonatkozó anyagi büntetőjogi normák vizsgálata az európai jogrendszerekben. E tárgykörhöz kapcsolódóan sok egyéb vizsgálható szempont számbavétele is lehetséges lenne – ezzel azonban oly mértékben parttalaná válna az elemzés, amely egy tanulmány keretei közé sem tematikailag, sem terjedelmileg nem férne be. Így írásunk csak az egyedi emberi személy méltóságát és/vagy becsületét sértő vagy arra alkalmas tényállásokkal (tények továbbadásával), illetve egyéb cselekményekkel, azok egyes jogrendszerekbeli megítélésével foglalkozik; nem foglalkozik azonban (ha az az előbbi tárgytól eltér) a jogi személyek jó hírnevének védelmére szolgáló büntetőjogi eszközökkel, sem a véleménynyilvánítás szabadságát (a kifejezés szabadságát) sértő egyéb cselekmények egyikével sem. Végül, szintén mellőzzük a rágalmazás és a becsületsértés (illetve ezekhez kapcsolódóan – ahol az releváns – a kegyeletsértés) nem büntetőjogi jellegű szankciónak feltérképezését és gyakorlati érvényesülésének kutatását – e tanulmány e két cselekménytípus büntetőjogi következményeinek elemzésére fókuszál.

Vizsgálatunk tárgyául ugyan általában az európai jogrendszereket választottuk, azonban ezek közül is elsősorban az Európai Unió tagjaival foglalkozunk, továbbá Svájjal, ahol a becsületet és emberi méltóságot sértő tényállások keményen büntethetőek. Nem foglalkozunk azonban a magyar szabályozással; annak részletes bemutatását – annak megemlítése mellett, hogy e szabályozás jelenleg is a defamatorikus jellegű tényállások széles körét tartalmazza¹ – egy másik tanulmányban megtalálhatja az érdeklődő olvasó.² Az EU 28 jelenlegi tagjából összesen 23-ban szankcionálható valamilyen formában a büntető anyagi jog által is a személy méltóságát

* Egyetemi docens, Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Jogtörténeti, Jogelméleti és Egyházjogi Tanszék. E-mail: toth.zoltan@kre.hu. A cikk megírásának alapjául szolgáló kutatást az MTA BTK Médiatudományi Kutatócsoportja támogatta.

¹ A hatályos magyar jog a három klasszikus defamatorikus tényállás, azaz a rágalmazás (Btk. 226. §), a becsületsértés (Btk. 227. §) és a kegyeletsértés (Btk. 228. §) mellett büntetni rendeli a kiszolgáltattott személy megalázását (Btk. 225. §), a becsület csorbítására alkalmas hamis hang- vagy képfelvetel készítését (Btk. 226/A. §), a becsület csorbítására alkalmas hamis hang- vagy képfelvetel nyilvánosságra hozatalát (Btk. 226/B. §), valamint büntetni rendel a katonai deliktumok körébe tartozó két további büncselekményt is, nevezetesen a 'szolgálati tekintély megsértését' (Btk. 447. §) és az 'alárendelt megsértését' (Btk. 449. §).

² L.: TÓTH J. Zoltán: A rágalmazás és a becsületsértés Európában és Magyarországon. In KOLTAY András – TÖRÖK Bernát (szerk.): *Tanulmányok a sajtószabadságról*. Budapest, Wolters Kluwer, 2015 (megjelenés alatt).

vagy becsületét sértő cselekmények legalább egyike; ötben azonban ezt már eltörölték.³ (Eltörölték már továbbá a nem EU-tag európai országok közül Ukrajnában 2001-ben, Bosznia-Hercegovinában 2002-ben, Grúziában 2004-ben,⁴ Montenegróban 2011-ben, Macedóniában 2012-ben, illetve a rágalmazást eltörölték, a becsületsértést viszont meghagyták Szerbiában 2012-ben.^{5, 6} Nem büntethető a rágalmazás Moldovában sem,⁷ törvényi szinten 2004 óta.⁸ Legutóbb, 2012-ben Tádzsikisztán,⁹ 2013-ban pedig Örményország¹⁰ hagyott fel a defamatorikus tényállások büntetőjogi üldözésével. Kirgizisztán is eltörölte ugyan 2007-ben a rágalmazás és a becsületsértés szankcionálását,¹¹ 2014-ben azonban a rágalmazás büntetőségét egy szűk körben visszaállította.)¹² Csak a polgári jog által szankcionálhatók, vagy csak speciális személyi kör vonatkozásában büntethetők a hasonló cselekmények – a nemzeti jog által meghatározott feltételek mellett – az EU-tagországok közül mindenekelőtt az Egyesült Királyságban, továbbá Írországban, Észtországban, Cipruson és Romániában.

Az Egyesült Királyságban (pontosabban Angliában, Walesben és Észak-Írországban) – miután a Criminal Justice and Immigration Act 2008 a vallási jellegű rágalmazást (*blasphemous libel*) 2008-ban megszüntette¹³ – 2009-ben a Coroners and Justice Act 2009¹⁴ törölte el véglegesen a gyakorlatban már az utóbbi időben egyébként sem alkalmazott rágalmazási tényálláso-

³ Vö.: International Press Institute: *Out of Balance: Defamation Law in the European Union and its Press Freedom*. July, 2014. 12. www.freemedia.at/.../pics/Out_of_Balance_OnDefamation_IPIJuly2014.pdf

⁴ Vö.: *Press standards, privacy and libel. Second Report of Session 2009–10, Vol. II*. House of Commons Culture, Media and Sport Committee, London, UK, 2010. 430.

⁵ Vö.: International Press Institute i. m. (3. lj.) 12

⁶ Szerbiában a becsületet és jó hírnevet sértő bűncselekményeknek nagy gyakorlati jelentőségük volt (a rágalmazás miatti felelősségre vonás megszüntetése tehát nem pusztán egy szimbolikus aktusnak tekinthető); 2010-ben például 2739 ilyen jellegű, a bíróság által eldöntött büntetőügyből 1125-ben született a vádlott bűnösségét megállapító ítélet (1614-ben a terheltet felmentették). Ezen ügyek nagy többsége (979) pénzbüntetéssel végződött, 4 vádlottat próbára bocsátottak, 124-et megrovásban részesítettek, 16 esetben megállapították a vádlott bűnösségét, de a büntetés kiszabásától (hat hónapig vagy annál hosszabb tartamú) szabadságvesztést. (Vö.: *Statistical Yearbook of Serbia, 2010*. Statistical Office of the Republic of Serbia, Belgrade, 2010. 445–446.)

⁷ Ilia DOHEL: *Freedom from fear. Index on Censorship*, Volume 38, Number 2, 2009. www.osce.org/fom/37714?download=true Vö. továbbá: Jane E. KIRTLY et al.: *Criminal Defamation: An „Instrument of Destruction”*. Minneapolis, Minnesota, USA, University of Minnesota, November 18, 2003. 7. www.silha.umn.edu/assets/pdf/oscepapercriminaldefamation.pdf

⁸ <http://www.lawyer-moldova.com/search/label/memorandum>

⁹ Vö. pl.: <http://www.rferl.org/content/tajikistan-lower-house-passes-bill-to-decriminalize-libel/24599087.html>, illetve <http://www.avesta.tj/eng/government/2561-eu-welcomes-decriminalization-of-libel-and-insult-in-tajikistan.html>.

¹⁰ A végeredményre l.: Organization for Security and Co-operation in Europe, Office of the Representative on Freedom of the Media: *Legal analysis of Law no. 925 of 17 October 2013 concerning the defamation legislation in Italy*. November, 2013. 10.; az eltörlés folyamatára pedig a Central Asia – Caucasus Institute honlapján: <http://old.cacianalyst.org/?q=node/5327>. Ennek eredményeképpen a rágalmazás és becsületsértés nélküli örmény Btk.-t l.: <http://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes/country/45>.

¹¹ Vö. pl.: <http://www.osce.org/fom/48349>.

¹² Lásd pl.: <http://www.osce.org/fom/117942>, <http://www.eurasianet.org/node/68388>.

¹³ Vö.: Ilias TRISPIOTIS: *The Duty to Respect Religious Feelings: Insights from European Human Rights Law*. *Columbia Journal of European Law*, Vol. 19, Issue 3 (2012–2013). 534.

¹⁴ A törvény 2010 januárjában lépett hatályba.

kat;¹⁵ ehhez képest a 2013-as Defamation Act 2013 már csak a polgári jogi kártérítés megítélésének feltételeit módosította.¹⁶ Írországban a Defamation Act 2009¹⁷ szintén eltörölte a common law rágalmazási tényállások büntetőjogi szankcionálhatóságát,¹⁸ valamint a blaszfémikus becsületsértés (*publication or utterance of blasphemous matter*) gyakorlati alkalmazhatóságát, ez utóbbit olyan szűk keretek között büntetni hagyva, hogy további gyakorlati alkalmazhatósága kétséges. Elvileg az a személy, aki olyan dolgot jelent ki vagy tesz közzé, amely egy valláshoz kapcsolódó, szent dolgot durván gyaláz, sért vagy megbecstelenít, és ez a cselekmény a vallás számos hívének megbotránkozását eredményezi, avagy ezt célozza, az legfeljebb 25 000 eurós pénzbüntetéssel büntetendő,¹⁹ ha azonban az „elkövető” bizonyítja, hogy egy észszerűen gondolkodó személy annak irodalmi, művészeti, politikai vagy tudományos értéket (jelentést) tulajdonítana, akkor nem büntetendő.²⁰ Vagyis politikai kijelentések, a vallás jellemzőiről szóló (ilyen értelemben „tudományos”) érvek többé nem szankcionálhatóak, és az egyes vallások szerepéről szóló közéleti vita leendő szereplői nem félemlíthetőek meg és tántoríthatóak el nézetük kifejtésétől pusztán azon az alapon, hogy azzal a kijelentéssel az adott vallás követői nem értenek egyet.

¹⁵ Vö.: KOLTAY András: A közéleti szereplők hírnév- és becsületvédelme Európában. In POGÁCSÁS Anett (szerk.): *Quaerendo et Creando. Ünnepi kötet Tattay Levente 70. születésnapja alkalmából*. Budapest, Szent István Társulat, 2014. 310–311. Addig a common law szerint háromféle rágalmazási esetben is büntetőeljárást lehetett indítani; a törvény 73. §-ával mindegyik lehetőséget megszüntették. E § szövege szerint: „The following offences under the common law of England and Wales and the common law of Northern Ireland are abolished - (a) the offences of sedition and seditious libel; (b) the offence of defamatory libel; (c) the offence of obscene libel.” (Vö.: Elizabeth SAMSON: The Burden to Prove Libel: A Comparative Analysis of Traditional English and U.S. Defamation Laws and the Dawn of England’s Modern Day. *Cardozo Journal of International and Comparative Law*, Vol. 20, Issue 3, 2011–2012, 783. 71. lj. Érdekeség – bár nem Európához tartozik –, hogy Új-Zélandon a Defamation Act 1992 már bő két évtizeddel ezelőtt megszüntette a büntetőjogi rágalmazás tényállását, hatályon kívül helyezve az 1961-es Crimes Act 211–216. §-ait. (Vö.: Craig BURGESS: Criminal Defamation in Australia: Time to Go or Stay. *Murdoch University Law Review*, Vol. 20, Issue 1, 2013. 1.)

¹⁶ KOLTAY i. m. (15. lj.) 317.

¹⁷ E törvény – az egyesült királyságbeli abolícióhoz hasonlóan – 2010 januárjában lépett hatályba. A törvény szövegét l.: www.irishstatutebook.ie/pdf/2009/en.act.2009.0031.pdf

¹⁸ Defamation Act 2009, 35. §: „The common law offences of defamatory libel, seditious libel and obscene libel are abolished.” Ezzel együtt a törvény 4. §-a hatályon kívül helyezte a Defamation Act 1961-et. Az 1961-es rágalmazási törvény egyébként szigorúan rendelte büntetni a blaszfémikus rágalmazást, 500 fontig terjedő pénzbüntetéssel, 2 évig terjedő szabadságvesztéssel vagy akár 7 éven át tartó közérdekű munkával. (Vö.: Katherine A. ROLLINSON: An Analysis of Blasphemy Legislation in Contemporary Ireland and Its Effects upon Freedom of Expression in Literary and Artistic Works. *Syracuse Journal of International Law and Commerce*, Vol. 39, Issue 1, 2011. 200–201.) Ezen elvi szigorúság mellett a törvényt a gyakorlatban nem alkalmazták, pontosabban csak egyszer kísérelték meg, az 1996-ban indult és 1999-ben befejeződött *Corway v. Independent Newspapers* ügyben {*Corway v. Independent Newspapers* [1999] 4 IR 485; [2000] 1 ILRM 426 (Supreme Court)}, de ott jól kiütöközött e törvény anakronisztikus volta; a Legfelsőbb Bíróság (Supreme Court) ki is mondta, hogy az 1937-es Alkotmány ezt a common law bűncselekményt lerontotta, így az nem alkalmazható. (Az ügyről részletesebben: Stephen RANALOW: Bearing a Constitutional Cross Examining Blasphemy and the Judicial Role in *Corway v. Independent Newspapers*. *Trinity College Law Review*, Vol. 3, 2000, 95–110.)

¹⁹ Defamation Act 2009, 36. § (1)–(2).

²⁰ Defamation Act 2009, 36. § (3).

Észtországban a magánszemélyek sérelmére elkövetett rágalmazás és becsületsértés 2004 óta²¹ nem büntethető,²² ugyanakkor a nemzetközi jogi mentességet élvező,²³ a hatóság képviselőjében eljáró vagy a közrend érdekében fellépő,²⁴ végül a bíró vagy a bíróság képviselőjében eljáró személyekkel szembeni²⁵ rágalmazás (*laimamine*) és becsületsértés (*solvamine*) pénzbüntetéssel vagy akár két évig terjedő szabadságvesztéssel is sújtható²⁶ [illetve pénzbüntetéssel vagy egy évig terjedő szabadságvesztéssel büntethető a 'halott emlékének megsértése' (*surnu mälestuse teotamine*) tényállása].²⁷ Cipruson 2003-ig lehetett a személy becsületét és/vagy méltóságát sértő cselekményeket büntetőjogi szankciókkal büntetni; a 84(I)/2003. törvény azonban az erről rendelkező szakaszokat²⁸ hatályon kívül helyezte.²⁹ Végül Románia a defamatorikus tényállások tekintetében – egy sikertelen, az ottani alkotmánybíróság által megbuktatott 2007-es kezdeményezés³⁰ után – 2014-ben lépett az abolíció útjára, amikor is hatályon kívül helyezte az összes, ezzel kapcsolatos³¹ tényállást.³²

²¹ Vö.: *Press standards, privacy and libel* i. m. (4. lj.) 430.

²² Vö.: észt Btk., <http://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes/country/33>.

²³ Észt Btk., 247. § Ha ugyanezt a bűncselekményt jogi személy követi el, ő a 247. § (2) bekezdése értelmében csak pénzbüntetéssel büntethető.

²⁴ Észt Btk., 275. §

²⁵ Észt Btk., 305. §

²⁶ A nemzetközi jogi mentességet élvező személy sérelmére elkövethető rágalmazás vagy becsületsértés (247. §) az észt büntetőjogi gyakorlatban még soha nem fordult elő, a hatóság képviselőjében eljáró vagy a közrend érdekében fellépő személy sérelmére megvalósult rágalmazás és becsületsértés (275. §) esetében 2009–2013 között rendre 161, 284, 232, 290, illetve 286 eljárás, a bíró vagy a bíróság képviselőjében eljáró személyekkel szembeni rágalmazás és becsületsértés miatt pedig szintén 2009–2013 között 2, 3, 2, 6, illetve 5 eljárás indult. (Markko Künnapu [Adviser on EU Affairs, Ministry of Justice, Tallinn, Estonia] szíves személyes közlése.)

²⁷ Ez utóbbi bűncselekményt az követi el, aki temetést vagy más halotti gyászszertartást megzavar, sírt, a halott más nyugvóhelyét vagy a halott emlékére emelt emlékművet meggyalázza, vagy azokról tárgyakat lop el. (Észt Btk., 149. §)

²⁸ 194–202. §

²⁹ Vö.: George N. APOSTOLOU: *Defamation & Privacy Laws in the Republic of Cyprus*. 2. www.apostoloulaw.com/pdf_Defamation_Article.pdf.

³⁰ 2006-ban Romániában ugyan törvényileg megszüntették a rágalmazás és a becsületsértés miatti kriminális felelősségre vonás lehetőségét, hatályon kívül helyezve a Btk. ezen tényállásait, az alkotmánybíróság azonban 2007-ben úgy találta, hogy a véleménynyilvánítás szabadsága és a becsület, illetve a méltóság védelme között ezzel megbomlott a szükséges egyensúly, a sértettek hatékony védelem nélkül maradtak a sértő vagy igaztalan tényállításokkal és egyéb cselekményekkel szemben, ezért a Btk. módosítását alkotmányellenesnek nyilvánította. [Vö.: DOHEL i. m. (7. lj.) 2.]

³¹ Vö.: *International Press Institute* i. m. (3. lj.) 12.

³² Így nem is olyan régen a román Btk. (<http://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes/country/8>) 205. §-a alapján büntetni lehetett a becsületsértést és a rágalmazást (mindkettőt akár három hónaptól két évig terjedő szabadságvesztéssel). Hozzá kell azonban tenni, hogy a rágalmazás a nem csak „hamis vádnak” (*calumnia*) megfelelő magatartást is magában foglalta. (Vö.: *ARTICLE 19: Romania: An Analysis of Media Law and Practice*. July, 1997. 17–18. Internet: <http://www.refworld.org/pdfid/4756cfce0.pdf>)

2. A rágalmazás és becsületsértés a főbb európai jogrendszerekben

2.1. Németország

Németországban a Strafgesetzbuch (rövidítve: StGB)³³ a 14. fejezetben [Becsületsértés (*Beleidigung*)] a következő bűncselekményeket rendeli büntetni. A 185. § a becsületsértés (szintén *Beleidigung*) szankcionálásáról rendelkezik, eszerint egy évig terjedő³⁴ szabadságvesztéssel vagy pénzbüntetéssel büntetendő az, aki mást megsért; ha pedig ezt tettelegességgel valósítja meg, két évig terjedő szabadságvesztéssel vagy pénzbüntetéssel büntetendő. A 186. § a rágalmazást (*Üble Nachrede*),³⁵ vagyis azt is büntetni rendeli, ha valaki más személyről olyan tényt állít vagy híresztel, amely őt megalázza, vagy amely alkalmas a közvélemény negatív értékítéletének a kiváltására, feltéve, hogy a cselekményt megvalósító személy nem tudja e tényt bizonyítani. Ez az alapeset (a becsületsértés alapesetéhez hasonlóan) egy évig terjedő szabadságvesztéssel vagy pénzbüntetéssel büntetendő; azon minősített eset elkövetője viszont, aki e bűncselekményt nyilvánosan vagy az StGB 11. §-ának (3) bekezdése szerinti írott anyagok terjesztése útján valósítja meg,³⁶ (szintén a becsületsértés minősített esetéhez hasonlóan) két évig terjedő szabadságvesztéssel vagy pénzbüntetéssel büntetendő.

Kiemelendő továbbá, hogy a becsületsértés is megvalósulhat bizonyos tények közlésével vagy továbbadásával, ez esetben azonban – az StGB 192. §-a értelmében – a valóság bizonyításának lehetősége kizárt, amennyiben az elkövető nem a ténnyel magával, hanem annak közlési módjával (formájával), illetve körülményeivel sértette meg az áldozatot – ilyen esetben tehát nem az számít, hogy az állított tény igaz-e vagy sem (az csak a rágalmazás esetében releváns), hanem hogy a közlés módja becsületsértő-e. Így például a 185. § szerinti becsületsértést akkor is el lehet követni, ha valaki másnak a (ténylegesen létező) homoszexualitására, avagy bármely más tulajdonságára vagy személyiségjegyre vonatkozóan tesz megjegyzést, annak formája azonban degradáló, megalázó, az emberi méltóságot sértő. Annak érdekében viszont, hogy a jogos érdekek védelme és a pusztá kritika ne lehessen becsületsértés miatt indítandó eljárás alapja, a 193. § kifejezetten kimondja, hogy a tudományos, művészeti vagy kereskedelmi eredmények értékelése, a jogok gyakorlása vagy jogos érdekek védelme érdekében tett kijelentések, a panaszok, a beosztottak tárgyilagos, de negatív értékelése, a hivatalos jelentések és bírói ítéletek csak akkor büntetendők, ha maga a forma (és nem a tartalom) becsületsértő.³⁷

³³ <http://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes/country/28>

³⁴ A StGB 38. §-ának (2) bekezdése szerint szabadságvesztés-büntetés esetén az ún. generális minimum (amelynél kevesebbet tehát nem lehet kiszabni, akkor sem, ha az egyes tényállásoknál nincs speciális minimum meghatározva) egy hónap.

³⁵ Valójában a 'megszólás', 'leszólás' kifejezés jobban visszaadná azt, amit e bűncselekmény ténylegesen takar.

³⁶ Írott anyagnak minősülnek a 11. § (3) bekezdése értelmében az audiovizuális médiumok, az adathordozó eszközök, az illusztrációk és más ábrázolások is.

³⁷ További Btk.-beli szabály, hogy e bűncselekmények fő szabályként a sértett kifejezett kívánságára büntethetőek, bár ettől több eltérés megengedett (vö.: StGB 194. §). Kölcsönös sérelem esetén a bíró eltekinthet a büntetés kiszabásától, illetve az eljárás további folytatásától (199. §), ha pedig a sérelem írott anyagok terjesztése útján (pl. egy újságban) valósult meg, a büntetés mellett (egyfajta polgári jogi bírói szerepet felvéve) a sértett kérelmére azt is elrendelheti, hogy a becsületsértő vagy rágalmozó személy hasonló módon, adott esetben ugyanazon médiumban adjon a sérelmet szenvedett számára elégtételt, azaz közöltesse le az őt elmarasztaló bírói ítéletet (200. §).

Önálló, és az előbbieknél súlyosabban büntetendő a StGB 187. §-a szerinti ún. szándékos rágalmazás (*Verleumdung*), amelynek a tényállása nagyban hasonlít a 186. § szerinti rágalmazáshoz, lényeges különbség azonban, hogy az ott meghatározott cselekményt a *Verleumdung* esetében kifejezetten rágalmazási célzattal (a rágalmazó „jobb tudomása ellenére” tett tényállítással) kell elkövetni (tehát a 186. § esetében elég az eshetőleges szándék, a 187. §-ban meghatározott bűncselekmény megvalósulásához viszont egyenes szándék szükséges), és a ténynek (a rágalmazási célzat tényállási eleméből is fakadóan) mindenképpen már eleve hamisnak kell lennie. További eltérés, hogy e bűncselekmény nemcsak akkor valósulhat meg, ha a magatartás (eredményként) kiváltja a sértett megalázottságát vagy a közvélemény negatív értékítéletét, avagy ha az alkalmas az utóbbi hatás kiváltására, hanem akkor is, ha a bűncselekmény pusztán arra alkalmas, hogy a megrágalmazott társadalmi megbecsültségét veszélyeztesse. E cselekmény alapesetben három évig terjedő szabadságvesztéssel vagy pénzbüntetéssel, minősített esetben pedig [ha azt nyilvánosan, ha a StGB 11. §-ának (3) bekezdése szerinti írott anyagok terjesztése útján, avagy ha nyilvános rendezvényen (*Versammlung*) követik el] öt évig terjedő szabadságvesztéssel vagy pénzbüntetéssel büntetendő. Mindezen cselekményekből (185–187. és 189. §) 2013-ban Németországban rendkívül sokat, a rendőrségi statisztika szerint 222 892-t követtek el,³⁸ ami az összes elkövetett bűncselekmény (5 961 662) 3,7%-a,^{39, 40} mégpedig – a bűncselekmény jellegéből következően – viszonylag magas felderítési aránnyal,⁴¹ az ismertté vált elkövetők száma pedig 191 698⁴² volt⁴³ (körülbelül tízezer elkövető több ugyanilyen bűncselekményt is megvalósított).

Kevés olyan jogrendszer van, ahol a közéleti szereplőket,⁴⁴ illetve ezen belül is a politikusokat a jog nem kevésbé, hanem jobban védi, mint az átlagembereket.⁴⁵ A német anyagi büntetőjog ezen kevés kivétel egyike, ugyanis az StGB 188. §-a *sui generis* bűncselekményként nevesíti a

³⁸ Vö.: *Polizeiliche Kriminalstatistik, Bundesrepublik Deutschland, Jahrbuch 2013*. Wiesbaden, Bundeskriminalamt Kriminalistisches Institut, 2014. 14.

³⁹ Uo., 14.

⁴⁰ Ez 100 000 lakosra vetítve 277 ilyen bűncselekményt jelent. (Uo., 17.)

⁴¹ 2013-ban az ilyen jellegű deliktumok 90,4%-ának ismertté vált az elkövetője, és hasonló arány volt megfigyelhető a korábbi években is (2012-ben 90,2%, 2011-ben 90,0%, 2010-ben, 2009-ben és 2008-ban 89,9%, míg 2000-ben 89,6% volt). (Vö.: uo., 26.)

⁴² Vö.: uo., 49. [Ugyanez a szám 2012-ben 185 959 volt (uo., 49.).]

⁴³ Ebből 132 950 (69,4%) volt férfi, és 58 748 (30,4%) nő. (Uo., 62.)

⁴⁴ A továbbiakban e kategóriát így, 'közéleti szereplőkként' határozzuk meg, tartózkodva a sokkal általánosabb 'közszereplők' fogalmától, amely utóbbia beleértendő lenne minden olyan személy, akit a közösség jelentős része ismer, tevékenysége azonban nem közügy. Mivel a védelem alacsonyabb vagy magasabb szintje nem az ismertséghez, hanem a közügyekhez, illetve azok vitatásának szabadságához (pontosabban ennek az adott állam általi elismerésének a fokához) kapcsolódik, ezért azok a közszereplők (tévés személyiségek, színészek, énekesek, sportolók stb.), akik egyúttal nem közéleti szereplők (nem vesznek részt a tág értelemben vett politikai döntések meghatározásában vagy befolyásolásában), nem relevánsak a véleménynyilvánítás szabadságát korlátozó büntetőjogi tényállások értékelése során.

⁴⁵ Mint majd látni fogjuk, ez a jelenség (ti. hogy a közéleti szereplőket a büntetőjog fokozottabban védi), bár az európai államoknak csak kisebb részére jellemző, de korántsem egyedi. (Igaz azonban az is, hogy e kivételes szabályokat a gyakorlat jellemzően nem alkalmazza, azaz a közéleti szereplőkkel szemben rágalmazást vagy becsületsértést elkövetőket rendszerint ott sem büntetik szigorúbban, ahol ezt meglehetnék. Vö.: mindezt Koltay András korábbi kutatásának eredményeivel: KOLTAY András: A közéleti szereplők hírnév- és becsületvédelmének elemei az Európai Unió tagállamaiban. *Magyar Jog*, 2013. október. 587.)

‘politikai szereplőkkel szemben elkövetett rágalmozást és szándékos rágalmozást’ (*‘Üble Nachrede und Verleumdung gegen Personen des politischen Lebens’*). Ezt a deliktumot egyrészt az követi el, aki nyilvánosan, nyilvános rendezvényen vagy írott anyagok terjesztése útján a közszereplésével összefüggésben rágalmoz meg (a 186. § szerinti értelemben) közéleti szereplőt, amennyiben e cselekmény a sértett közéleti szerepvállalását nagymértékben megnehezíti; ekkor a büntetési tétel három hónaptól öt évig terjedő szabadságvesztés. Ha pedig ugyanezen közéleti szereplővel szembeni cselekmény a 187. § szerinti szándékos rágalmozást valósít meg, az elkövető hat hónaptól öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő. Látható tehát, hogy a közéleti szereplőkkel szemben elkövetett rágalmozások esetében a szabadságvesztés már (alapesetben legalábbis) kötelező, míg a más személyekkel szembeni hasonló cselekmények elkövetői „megúszhatják” pénzbüntetéssel is, amelynek mértéke egyébként 5 eurótól 10 800 000 euróig terjedhet.

Ezenkívül a német büntetőjog (189. §) büntetni rendeli ‘a halott emléke megsértésének’ (*‘Verunglimpfung des Andenkens Verstorbener’*) bűncselekményét. Ezt az követi el, aki egy elhunyt személy emlékét meggyalazza, és két évig terjedő szabadságvesztéssel vagy pénzbüntetéssel büntetendő. Bár hasonló ehhez, az elkövetési tárgy különbözősége okán nem tévesztendő össze e cselekménnyel a német Btk. 168. §-ában szabályozott, ‘a halott nyugalmanak megzavarása’ (*‘Störung der Totenruhe’*) elnevezésű tényállás, mely az elhunyt személy testének épségét (integritását), illetve a kegyeleti hely szentségét védi. E két tényállás védendő jogi tárgya azonban közös, az elhunyt személy kegyeleti jogainak a védelme.

Ha egybevetjük az összes, *Beleidigung*hoz tartozó deliktumot (185–200. §), azt látjuk, hogy e cselekmények miatt nemcsak eljárás indul nagy számban (százazres nagyságrendben), hanem azt is, hogy számos elítélés történik. 2012-ben például 30 508 ilyen bűncselekmény miatt ítélték el valakit⁴⁶ (ebből 1720-at követett el fiatalok, ⁴⁷ 26 109-et pedig felnőtt férfi).⁴⁸ A 30 508 cselekmény nagy részét a szűkebb értelemben vett becsületsértés (185. § – *Beleidigung*) tette ki (29 594); rágalmozást (186. § – *Üble Nachrede*) 450, szándékos rágalmozást (187. § – *Verleumdung*) szintén 450, politikai szereplőkkel szemben elkövetett rágalmozást és szándékos rágalmozást (188. § – *Üble Nachrede und Verleumdung gegen Personen des politischen Lebens*) 5, kegyeletsértést (188. § – *Verunglimpfung des Andenkens Verstorbener*) 9 esetben követtek el.⁴⁹ A bűnelkövetők száma – értelemszerűen – ennél kevesebb volt, 27 710,⁵⁰ akik közül becsületsértést 26 320-an, rágalmozást 429-en, szándékos rágalmozást 411-en, politikai szereplőkkel szemben elkövetett rágalmozást és szándékos rágalmozást hárman, kegyeletsértést heten követtek el.⁵¹ Büntetés kiszabására 21 586 esetben került sor, ebből 20 557 esetben pénzbüntetést szabtak ki (amit meg nem fizetés miatt végül 11 esetben utóbb elzárásra kellett átváltoztatni),

⁴⁶ Vö.: Statistisches Bundesamt: *Rechtspflege. Strafverfolgung. Fachserie 10 Reihe 3*. Wiesbaden, 2014. 24. (https://www.destatis.de/DE/Publikationen/Thematisch/Rechtspflege/StrafverfolgungVollzug/Strafverfolgung2100300127004.pdf?__blob=publicationFile)

⁴⁷ Uo., 24.

⁴⁸ Uo., 24.

⁴⁹ Uo., 32.

⁵⁰ Uo., 56. [Ebből férfi 23 440 (uo., 56.).]

⁵¹ Uo., 64.

1029 esetben pedig szabadságvesztést.^{52, 53} Az 1029 szabadságvesztés legnagyobb részét természetesen szintén becsületsértés miatt szabták ki (1008-at); rágalmazás miatt négyet, szándékos rágalmazás miatt 15-öt, 'politikai szereplőkkel szemben elkövetett rágalmazás és szándékos rágalmazás' és kegyeletsértés miatt pedig egyet-egyet.^{54, 55} Az 1029 szabadságvesztésnek egyébként nagyjából a kétharmadát (674-et) függesztették fel, 355 pedig letöltendő volt⁵⁶ [ezek közül hat hónapnál kisebb mértékű időtartamra 710 ítélet szólt (amelyekből 462 felfüggesztett, 248 letöltendő volt), hat hónapra pedig 123 (amelyekből 94 volt felfüggesztett és 29 letöltendő)].⁵⁷ Mint látható tehát, Németországban még a szabadságvesztés gyakorlati alkalmazása sem elhanyagolható; a 2013. március 31-i állapot szerint például összesen 303 ember (283 férfi és 20 nő) volt fogságban, ebből 13 ült előzetes letartóztatásban, és 290 töltötte szabadságvesztés-büntetését.⁵⁸

2.2. Ausztria

Ausztriában az 1974-es Btk. (StGB)⁵⁹ a Különös Rész 4. fejezetében szabályozza a becsületet sértő bűncselekményeket (*Strafbare Handlungen gegen die Ehre*). A 111. § a rágalmazást (*Üble Nachrede*) rendeli büntetni; az osztrák jog szerint rágalmazást az követ el, aki egy harmadik személy előtt („harmadik személy által is észlelhető módon”) valakinek olyan, megvetésre méltó tulajdonságot vagy gondolatot tulajdonít (őt azzal „vádolja”), illetve vele szemben olyan megalázó vagy a jó erkölcsbe ütköző viselkedést tanúsít, amely alkalmas arra, hogy őt a közvélemény megvesse vagy addigi megbecsültsége csökkenjen. E cselekmény – a 111. § (1) bekezdése értelmében – hat hónapig terjedő szabadságvesztéssel vagy 360 napi tételig terjedő pénzbüntetéssel büntetendő; ha pedig e cselekményt a nyomtatott sajtó, tévé, rádió útján vagy más hasonló módon követik el, amely által a rágalom széles nyilvánosság számára válik hozzáférhetővé, az elkövető – a 111. § (2) bekezdése alapján – egy évig terjedő szabadságvesztéssel vagy 360 napi tételig terjedő pénzbüntetéssel büntetendő. Nem büntethető azonban az elkövető, ha az állítás igaznak bizonyult, és akkor sem, ha az elkövető a körülményekből alapos okkal következtethe-

⁵² Uo., 90.

⁵³ Ebből 18 799 férfi elítélt volt, akik közül 17 849 kapott pénzbüntetést (ebből 9-et kellett elzárásra átváltóztatni), 950 pedig szabadságvesztést. (Uo., 90.)

⁵⁴ Uo., 98.

⁵⁵ Ugyanez pénzbüntetés esetében: a 20 557 pénzbüntetésből 20 101-et becsületsértés, 231-et rágalmazás, 221-et szándékos rágalmazás, egyet 'politikai szereplőkkel szemben elkövetett rágalmazás és szándékos rágalmazás', három pedig kegyeletsértés miatt szabták ki. (Uo., 98.)

⁵⁶ A 355 letöltendő szabadságvesztésből 333-at férfiakkal szemben szabták ki (a férfiakkal szembeni szabadságvesztések száma ugyanis ebben az évben 950 volt, de ebből csak 617 lett felfüggesztve). (Uo., 158.)

⁵⁷ Uo., 158.

⁵⁸ Vö.: Statistisches Bundesamt: *Rechtspflege. Strafvollzug – Demographische und kriminologische Merkmale der Strafgefangenen zum Stichtag 31.3. – 2013. Fachserie 10 Reihe 4.1*. Wiesbaden, 2014. 20. és 22. (https://www.destatis.de/DE/Publikationen/Thematisch/Rechtspflege/StrafverfolgungVollzug/Strafvollzug2100410137004.pdf?__blob=publicationFile)

⁵⁹ <http://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes/country/44> és <http://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=Bundesnormen&Gesetzesnummer=10002296>

tett arra, hogy az állítás igaz.⁶⁰ Ez utóbbi esetben tehát a cselekmény megvalósítója csak e körülmények fennálltát köteles bizonyítani, és akár hamisnak bizonyul – e körülmények fennállta ellenére – az állítása, akár nem jut el a bizonyítás abba a szakaszba, hogy az állítás igazsága vagy hamissága megállapítható lenne, mentesül a felelősség alól. Az igazság vagy a jóhiszeműség bizonyítása azonban – a 112. §-ban szabályozott megdönthetetlen vélelem erejénél fogva – pusztán egy harmadik személy kívánságára a magán- és a családi életet, valamint a büntetendő cselekményeket érintő állítások esetében nem megengedett.

Érdekesség, hogy az osztrák Btk. külön büntetni rendeli azt is,⁶¹ ha valaki – szintén harmadik személy által is észlelhető módon – egy olyan személy korábbi bűncselekményét „hánytorgatja fel”, amelyért ő a büntetést már kiállta, amelyért őt próbára bocsátották, vagy amelyből feltételesen szabadlábra helyezték. Ilyen, az osztrákhoz hasonló explicit tilalom máshol nem található, azonban e szabály kodifikálásának nagyon is van értelme: biztosítja, hogy a megtévedt, de a büntetését már kiállt (vagy annak kiállása alól egészben vagy részben mentesült) személynek utólag senki ne rója fel korábbi cselekményét, és ne lehessen egy életen át ezzel sakkban tartani őt – azaz valóban mentesüljön a büntetett előélethez fűződő (ez esetben ne csak a büntetőjogi, hanem a társadalmi) hátrányos következmények alól, és valóban új életet kezdhessen, a társadalmi életben „tisztá lappal” indulva vehessen részt. Nem büntethető azonban – sem a 111., sem a 113. § esetében – az, aki az ott meghatározott módon a tényeket joga gyakorlása vagy kötelezettsége teljesítése érdekében állítja.⁶²

Az osztrák StGB 115. §-a – a német Btk.-hoz hasonlóan – büntetni rendeli a becsületsértést (*Beleidigung*) is. Eszerint aki nyilvánosan vagy több ember előtt mást megsért, kigúnyol, bántalmaz vagy bántalmazással fenyeget, ha súlyosabban büntetendő bűncselekmény nem valósul meg, három hónapig terjedő szabadságvesztéssel vagy 180 napi tételig terjedő pénzbüntetéssel büntetendő. Több ember előtt valósul meg a bűncselekmény akkor, ha a cselekményt az elkövetőkön és a megsértett személyeken kívül kettőnél több ember észlelheti.⁶³ Nem kell azonban büntetést kiszabnia a bírónak akkor, ha a cselekmény ugyan megvalósult, ám azt menthető felháborodás okozta, és a cselekmény elkövetése óta olyan hosszú idő telt el, hogy abból feltételezhető, hogy a sértett azt megbocsátotta. E szabály valójában egy megdönthetetlen vélelem, melyet feltehetőleg azért iktatott be a jogalkotó az osztrák Btk.-ba, hogy ne lehessen valódi sérelmet nem okozó cselekmények miatt valakit évekig fenyegetésben tartani, és pillanatnyi szélsőly miatt évekkel korábban megtörtént és elfeledett cselekményekkel a bíróságokat leterhelni. Mivel pedig a felelősségre vonáshoz szükséges kérelem előterjesztésére az osztrák jog nem ír elő különös határidőt, ezért az osztrák kodifikátor ezt a megoldást választotta.

Végül érdemes megemlíteni, hogy az osztrák anyagi büntetőjogban – a némethez hasonlóan – mind a rágalmazás, mind a becsületsértés esetében külön megnevezve is védik az egyes állami szervek és hatóságok méltóságát, igaz, itt a szankciók nem súlyosabbak (bár nem is enyhébbek), mint a természetes személyek sérelmei esetében.⁶⁴

⁶⁰ StGB 111. § (3) bekezdés.

⁶¹ StGB 113. §

⁶² StGB 114. § (1) bekezdés.

⁶³ StGB 115. § (2) bekezdés.

⁶⁴ StGB 116. §

2.3. Svájc

Svájcban az 1937-es szövetségi Btk. (Schweizerisches Strafgesetzbuch)⁶⁵ Második könyvének (Különös rendelkezések) Harmadik címe szabályozza a becsület és a magánszféra elleni bűncselekményeket (*Strafbare Handlungen gegen die Ehre und den Geheim- oder Privatbereich*). A 173. cikk a rágalmazásról (*Üble Nachrede*) szól: aki mással szemben, egy harmadik személy előtt becsületsértő magatartást tanúsít, vagy olyan tényt állít, amely alkalmas arra, hogy a sértett jó hírének ártson, továbbá aki mást megvádol vagy meggyanúsít, illetve az e vádról vagy gyanúról szerzett értesülést másnak továbbadja, a sértett kérelmére legfeljebb 180 napi tételig terjedő pénzbírsággal büntethető. Ha az elkövető bizonyítja, hogy az általa állított vagy továbbadott tény megfelel a valóságnak, vagy azt kellő alappal vélhette igaznak, akkor nem büntethető.⁶⁶ Nincs azonban helye a valóság bizonyításának, ha az elkövető kifejezetten rágalmazási céllal állította vagy adta tovább az áldozat jó hírét sértő tény, amennyiben azt nem indokolta a közérdek védelme vagy más jogos ok, különösen, ha a tény kifejezetten a sértett magán- vagy családi életéhez tartozik.⁶⁷ Ha az elkövető megbánást tanúsít, azaz a nyilatkozatát visszavonja, a bíróság a kiszabandó büntetést korlátlanul enyhítheti, vagy annak kiszabását akár teljes egészében mellőzheti is.⁶⁸ A svájci Btk. 174. cikke szerinti szándékos rágalmazás (*Verleumdung*) bűncselekményét az követi el, aki az előbbi cselekmények valamelyikét kifejezetten annak tudatában valósítja meg, hogy az állított tény hamis. A *Verleumdung* deliktuma esetében tehát az egyenes szándék – a cselekmény célzatosságára tekintettel – feltétel, míg az *Üble Nachrede* vonatkozásában elég az eshetőleges szándék is, épp úgy, ahogy a német StGB hasonló tényállásai esetében. A büntetési tétel szándékos rágalmazás esetén három évig terjedő szabadságvesztés vagy – speciális minimummal és maximummal meg nem határozott – pénzbüntetés.

Létezik továbbá a svájci jogban is egy, a kegyeletsértéshez hasonló különös részi tényállás (175. cikk), amelyet a Btk. a rágalmazás és a szándékos rágalmazás tényállási elemeihez kapcsol, kivéve, hogy a „passzív alany” egy elhunyt vagy halottnak nyilvánított eltűnt személy. Ez esetben a kegyeleti jog sérelme miatt az elhunyt vagy eltűnt személy hozzátartozóinak kell a felelősségre vonás iránti eljárást megindítaniuk, méghozzá a sérelem bekövetkeztétől számított 30 napon belül; a büntetési tételek pedig ez esetben ugyanazok, mint a *Verleumdung*, illetve az *Üble Nachrede* esetén.⁶⁹ Végül a svájci Btk. a becsületsértést (*Beschimpfung*) is tiltja (177. cikk): ha valaki szóban, írásban, képi ábrázolással, gesztussal vagy tettlegesen mást becsületében megsért, 90 napi tételig terjedő pénzbüntetéssel büntetendő. Mellőzhető az elkövető büntetése, ha a cselekményt a sértett „helytelen viselkedése” (egyszerűbben: provokációja) váltotta ki;⁷⁰ továbbá kölcsönös sértések esetén is.⁷¹ Rágalmazást (173. cikk) 2009-ben 694, 2010-ben 704, 2011-ben 970, 2012-ben 976, 2013-ban 1144 esetben követtek el; ugyanezen években a rendőrség által

⁶⁵ <http://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes/country/48>

⁶⁶ 173. cikk 2. bekezdés.

⁶⁷ 173. cikk 3. bekezdés.

⁶⁸ 173. cikk 4. bekezdés.

⁶⁹ 175. cikk.

⁷⁰ 177. cikk 2. bekezdés.

⁷¹ 177. cikk 3. bekezdés.

regisztrált szándékos rágalmozások (174. cikk) száma 523, 489, 773, 934, illetve 956 volt; becsületsértés (177. cikk) miatt ezen öt évben rendre 4 656, 5 166, 6 037, 7 272, illetve 7 355 eljárás indult, míg kegyeltsértést (175. cikk) 2009-től 2013-ig évente 4, 3, 28, 2, illetve 5 alkalommal követtek el. Ha tehát leszámítjuk az utóbbi bűncselekmény miatti, kevés gyakorlati jelentőséggel bíró eljárásokat, azt láthatjuk, hogy az utóbbi években folyamatosan nő a svájciak jogtudatossága, és becsületük sérelme miatt egyre több büntetőfeljelentést tesznek.⁷²

2.4. Olaszország

Az olasz jog⁷³ is megkülönbözteti a becsületsértést (*ingiuria*) és a rágalmozást (*diffamazione*), az elhatárolás azonban nem kellően kidolgozott. A Codice penale 594. cikke szerint az *ingiuria* bűncselekményét az követi el, aki más személy becsületét vagy méltóságát megsérti (amiért hat hónapig terjedő szabadságvesztéssel vagy 516 euróig terjedő pénzbüntetéssel sújtható). A sértés történhet szóban (személyes jelenléttel), telefonon, táviratban, bármilyen írásos formában vagy képi ábrázolással is. Az *ingiuria* minősített esete, ha a sértés egy meghatározott tény állításával történik (ekkor a büntetés egy évig terjedő szabadságvesztés vagy legfeljebb 1032 euróig terjedő pénzbüntetés lehet). Az olasz Btk. 594. cikke egy büntetés-kiszabási elvet is meghatároz; eszerint súlyosabban kell büntetni más cselekményekhez képest azt, amelyet több ember előtt követnek el. A *diffamazione* deliktumát pedig – a Btk. 595. cikke alapján – az valósítja meg, aki – az *ingiuria* esetén kívül – mások előtt („másokkal való kommunikációjában”) valakinek a jó hírnevét sérti. Ez alapesetben is egy évig terjedő szabadságvesztéssel vagy legfeljebb 1032 euróig terjedő pénzbüntetéssel büntetendő; a minősített eset megvalósítása (amely ugyanaz, mint az *ingiuriánál*: ha a sértés egy meghatározott tény állításával történik) két évig terjedő szabadságvesztéssel vagy legfeljebb 2065 euróig terjedő pénzbüntetéssel büntetendő. Van továbbá a rágalmozásnak még egy minősített esete: eszerint ha e cselekményt a sajtóban vagy bármilyen hasonló, a széles nyilvánosság számára hozzáférhető módon, avagy nyilvános cselekvéssel (például egy tömegrendezvényen) követik el, az elkövető hat hónaptól három évig terjedő szabadságvesztéssel vagy legalább 516 eurós pénzbüntetéssel büntetendő. Végül az 595. cikk körében is van egy büntetés-kiszabási követelmény: ha a cselekmény valamilyen politikai szerv (például a parlament), egy közigazgatási szerv vagy valamely bíróság (vagy ezek bármely tagja vagy testülete) ellen irányul, az (természetesen az előbb ismertetett büntetési tételek keretén belül) más rágalmozási cselekményekhez képest súlyosabban büntetendő.⁷⁴

⁷² Az adatokhoz l.: http://www.pxweb.bfs.admin.ch/dialog/varval.asp?ma=px-d-19-3B02&ti=Polizeilich+reg+istrierte+Beschuldigte+gem%E4ss+Strafgesetzbuch%2C+nach+Kantonen%2C+Geschlecht%2C+Alters%2D+un+d+Aufenthaltsgruppen&path=../Database/German_19%20-%20Kriminalit%E4t%20und%20Strafrecht/19.3%20-%20Kriminalit%E4t%20und%20Strafvollzug/&search=NACHREDE&lang=1.

⁷³ Codice penale (1930. évi 1398. törvény): <http://www.altalex.com/index.php?idnot=36653>

⁷⁴ A büntetőeljárás megindításához Olaszországban is kifejezett kérelem szükséges; ezt elhunyt személy esetében a közeli hozzátartozó, az örökbe fogadó szülő, illetve az örökbe fogadott gyermek terjesztheti elő. Utóbbi eset áll fenn akkor is, ha a sérelem még élő személyt ért, de ő a kérelem előterjesztésére nyitva álló határidő alatt meghalt, és akkor is, ha a bűncselekmény eleve halott személy emléke ellen irányult (Codice penale 597. cikk). Ebből következően az olasz jog nem szabályozza önálló tényállásként a kegyeltsértést, hanem azt a becsületsértés és a rágalmozás deliktu-

Látható tehát, hogy a becsületsértés és a rágalmazás elhatárolásának az alapja nem az értékítélet (vélemény), illetve tényállítás megkülönböztetése, hanem a védett jogi tárgy sérelme: *ingiuria* esetén a támadás az ember becsülete vagy méltósága, vagyis önbecsülése ellen irányul (akár vélemény közlésével, akár tényállítással),⁷⁵ míg *diffamazione* esetén (szintén akár vélemény közlésével, akár tényállítással) a jó hírneve, azaz társadalmi megbecsültsége ellen. Mivel azonban az elkövetési magatartás azonos, a gyakorlatban az elkövető motívumának vagy céljának bizonyítása, így annak eldöntése, hogy az adott magatartás mely tényállás elemeit merítette ki, nehézségeket vethet fel. Az olasz jogban e két tényállásnak jelentős gyakorlati szerepe van, 2010-ben például 850 ilyen ügyet fogadott be és tárgyalta az olasz legfelső bíróság, azaz a Semmítőszék (Corte di Cassazione).⁷⁶ Az olasz törvényhozás ugyanakkor jelenleg reformokat tervez a rágalmazási jogban, összhangban az Európa Tanács Velencei Bizottságának 2013. decemberi véleményével.⁷⁷

2.5. Franciaország

Franciaországban a büntető törvénykönyv (Code pénal)⁷⁸ nem tartalmaz az egyes személyek méltóságát sértő büntetőjogi tényállásokat, a sajtószabadságról szóló 1881. július 29-i törvény (Loi du 29 juillet 1881 sur la liberté de la presse) viszont igen. Ennek 4. fejezete rendelkezik a büntetőjogilag üldözendő magatartásokról, annak 3. szakasza pedig a személy elleni bűncselekményekről. Ezek közül az első a 29. cikk, mely a rágalmazás és a becsületsértés tilalmát is magában foglalja.⁷⁹ Rágalmazásnak (*diffamation*) minősül, ha valaki másról (személyről, szervezetről vagy csoportról) olyan tényről állít, amely az ő becsületét vagy jó hírnevét sérti. E tény közlésének vagy terjesztésének (mint célzatos cselekménynek) már a kísérlete is büntetendő, még akkor is, ha a sértett nincs ugyan kifejezetten megnevezve, de egyértelműen azonosítható. A sértés formája irreleváns, ezért – bár a tényállás a sajtószabadság védelméről szóló törvényben van elhelyezve – az nemcsak (a tág értelemben felfogott) sajtóbeli közléssel, hanem szóbeli közléssel is megvalósulhat. Becsületsértésnek (*injure*) pedig az a gyalázkodó megnyilvánulás számít, amely

mai által rendeli büntetni – az alaptényállások szankcióival egyező mértékben. Nem büntethető az a szóbeli vagy írásbeli megnyilatkozás, amelyet bírósági vagy hatósági eljárásban résztvevő felek vagy az ő jogi képviselőik tesznek az adott ügygel összefüggésben. (Codice penale 598. cikk). Végül kölcsönös sérelem esetén a bíró az egyik vagy mindkét fél megbüntetésétől eltekinthet, és nem büntethető, akit a becsületsértő vagy rágalmozó cselekményre a másik fél szándékos provokációja indított, amennyiben a cselekményt még ebben a felindult állapotában követte el (Codice penale 599. cikk).

⁷⁵ E tekintetben különbség – mint láttuk – csak a szankció mértékében van.

⁷⁶ Vö.: <http://www.article19.org/resources.php/resource/2721/en/italy:-criminal-defamation-legislation-must-be-repealed>.

⁷⁷ Opinion on the legislation of defamation in Italy. (Opinion no. 715/2013.) Vö.: Organization for Security and Co-operation in Europe, Office of the Representative on Freedom of the Media: *Legal analysis of Law no. 925 of 17 October 2013 concerning the defamation legislation in Italy*. November, 2013.

⁷⁸ http://www.lexinter.net/lois/loi_du_29_juillet_1881_sur_la_liberte_de_la_presse.htm

⁷⁹ A korábbi 26. cikket, mely a francia köztársasági elnök becsületének megsértését szankcionálta, 2013-ban hatályon kívül helyezték. (Vö.: <http://www.freemedia.at/newssview/article/in-france-judicial-evolution-in-defamation-cases-protects-work-of-civil-society.html>)

az elkövető általi megvetést vagy lenézést fejez ki, anélkül, hogy a gyalázkodó valamilyen tény állítana a sértettről. (A francia jogban tehát alapvetően a tényállítás/értéktétel dichotómia mentén válik ketté a rágalmazás és a becsületsértés tényállása.) Végül a francia jog is büntetni rendeli a kegyeletsértést; ennek a 34. cikk szerint azonban az a feltétele, hogy a sértő az elhunyt személyt rágalmozó kijelentését vagy becsületsértő cselekményét kifejezetten a célból kövesse el, hogy azzal az elhunyt túlélő házastársának vagy örököseinek ártson (a törvény tehát valójában nem az elhunytat, hanem az ő emlékéen keresztül a még élő személyek becsületét védi). A valóság bizonyításának fő szabályként helye van, kivéve három esetben: ha a cselekmény egy magánszemély magánszféráját érinti; ha az állítás tíz évnél régebben megtörtént tényekre vonatkozik (a 'feledés joga' érdekében); és ha az állítás olyan bűncselekményre vonatkozik, amely miatt az elkövető kegyelemben részesült, amely után rehabilitáltak vagy amely alól később felmentették.⁸⁰ E cselekmények fő szabályként szintén csak magánindítványra büntethetők.⁸¹

A francia jogban e cselekmények nem sújthatók szabadságvesztéssel, súlyos pénzbüntetéssel azonban annál inkább. A pénzbüntetés maximális mértéke a sértettek személyétől függ: rágalmozás esetén állami szervek (alkotmányos és kormányzati szervek, a fegyveres erők és bíróságok, ezek tagjai – ha a sértés a szerv működésével, illetve a személy állami funkciójával függ össze – vagy bármilyen állami megbízásból eljáró személy)⁸² vonatkozásában 45 000 euró;⁸³ magánszemélyek esetében 12 000 euró; ha a sértett akár magánszemély, akár ezek csoportja, a sérelem pedig e személy(ek) származásával, etnikai csoporthoz tartozásával vagy nem-tartozásával, nemzetiségével, fajával, vallásával, nemével, szexuális orientációjával vagy fogyatékoságával függ össze, szintén 45 000 euró.⁸⁴ Becsületsértés esetében a pénzbüntetés maximális mértéke fő szabályként bármely sértett esetében 12 000 euró lehet; gyűlölet-bűncselekmény esetében viszont 22 500 euró, sőt, akár hat hónapig terjedő szabadságvesztés is. Emellett a francia büntetőbíróság polgári jogi jellegű szankciót is kiszabhat: elrendelheti (a Code pénal 131–35. cikke alapján) az ítéletnek vagy egy arról szóló, a bíróság által meghatározott tartalmú közleménynek a sértő részéről és költségén történő közzétételét, az ítéletben meghatározott módon, ideig (de legfeljebb két hónapig) és fórumokon (például egyes sajtószervekben, elektronikus médiumokban, plakátokon stb.).

2.6. A Benelux államok

Belgiumban a Btk.,⁸⁵ az 1867-es Code pénal 2. könyvének ('egyes bűncselekmények és szankciók') V. fejezete ('az ember becsületét vagy jó hírnevét sértő bűncselekmények') szabályozza a tanulmányunk tárgya tekintetében releváns, büntetőjogilag értékelendő magatartásokat.

⁸⁰ 35. cikk.

⁸¹ 35. cikk.

⁸² A köztársasági elnök becsületét és jó hírnevét védő, a 26. cikk szerinti speciális szabály 2013-ban ugyan kikerült a törvényből, a 29. cikk szerint azonban az ő személyét sértő cselekmények is – más alkotmányos szervekhez hasonlóan – továbbra is büntethetőek maradtak.

⁸³ 30–31. cikk.

⁸⁴ 32. cikk.

⁸⁵ http://www.ejustice.just.fgov.be/cgi_loi/change_lg.pl?language=fr&la=F&cn=1867060801&table_name=loi

A 443. cikk a rágalmazás két esetkörét határozza meg, melyekben közös, hogy azokat az követheti el, aki egy olyan, meghatározott tényt állít valaki másról, amely alkalmas arra, hogy az utóbbi személy becsületét sértse, vagy őt a közvélemény előtt rossz színben tüntesse fel. A rágalmazás két fajtája, a *calomnie*, illetve a *diffamation* között a belga jog szerint az az egyetlen különbség, hogy előbbi esetében olyan tény állításáról van szó, amelynél a jog megengedi az állított tény bizonyítását, míg az utóbbi esetben olyanról, mely tekintetében a jog a valóság bizonyítását nem engedi meg. A büntetés 8 naptól 1 évig terjedő szabadságvesztés vagy 26-tól 200 euróig terjedő pénzbüntetés lehet, ha a rágalmazást nyilvánosan vagy a nyilvánosság számára hozzáférhető módon [így nyilvános összejöveteleken (tipikusan a gyülekezési jog alá tartozó tüntetéseken), nyilvános helyeken, olyan nem nyilvános helyeken, ahol több személy is jelen van vagy jelen lehet, illetve egyébként minden olyan módon, amikor a sértetten kívül mások is értesülhetnek a tényállításról] követik el, tekintet nélkül arra, hogy az szóban vagy írásban, képek vagy jelképek közzemlére tételével, terjesztésével, eladásával vagy eladásra való felkínálásával, vagy a nyilvánosság számára egyéb módon történő hozzáférhetővé tétellel valósul-e meg.⁸⁶ A valóság bizonyítása tehát nem minden esetben megengedett: így, ha hivatalos személy a köteleességét teljesíti a tény közlésével; illetve fő szabályként akkor sem, ha az állított tény a magánéletre vonatkozik (ekkor kivételképpen és egyedül azon esetben lehet a tényt bizonyítani, ha azt bírósági ítélettel vagy más közhiteles módon megállapították).

A becsületsértést (*injure*) a belga Code pénal 448. cikke rendeli büntetni. E vétséget az valósítja meg, aki az előbb ismertetett bármilyen nyilvános módon szóban, írásban vagy egyéb módon mást megsért. A büntetési tétele 8 nap és 2 hónap közötti szabadságvesztés vagy 26-tól 500 euróig terjedő pénzbüntetés.⁸⁷ Majdnem hasonló büntetési tétele⁸⁸ van a 449. cikk szerinti 'rosszhiszemű közzétételnek' (amit a kevésbé hivatalos vagy jogi töltetű 'pletyka' vagy 'fecsegés' terminusok jobban kifejeznének), melyet az követhet el, aki anélkül állít valakiről valamit, hogy azt a közérdek vagy jogos magánérdek indokolta volna, vagyis akinek egyetlen célja az volt, hogy másnak ártalmat okozzon. E tényállással vonhatók a belga büntetőjogban a védett körbe a magántitkok, melyek ugyan igazak, de azok olyan szenzitív adatot jelentenek, amelynek titokban maradásához a jogosultnak érdeke fűződik, feltéve persze, hogy senkinek nincs olyan érdeke, mely a nyilvánosságra hozatalt indokolná. E cselekmények (a hamis vádolást kivéve) a belga jogban is csak a sértett (vagy az időközben elhunyt sértett leszármazója vagy örököse) által előterjesztett magánindítványra büntethetőek. Bizonyos közjogi jogalanyok és hivatalos személyek megsértése vagy megrágalmazása szintén büntethető.⁸⁹

A ma hatályos, 1994-ben revízió alá vett 1881-es holland Btk.⁹⁰ – a belgához hasonlóan – a francia Code pénalon alapul. A holland Btk. Második Könyvének XVI. címe (Becsületsértés) foglalkozik a defamatorikus tényállásokkal. A 261. cikk 1. pontja szerint a megszegényítés

⁸⁶ A 445. cikk szerint ha a rágalmazásnak minősülő tényállítás valamely hatóság vagy a megrágalmazott előljárója számára írott hamis vádat eredményez, az 15 naptól 6 hónapig terjedő szabadságvesztéssel vagy 50-tól 1000 euróig terjedő pénzbüntetéssel büntetendő. Az előbbi esetben azonban a 447. cikk értelmében csak akkor lehet a rágalmazás miatti büntetőeljárás lefolytatni, ha az alapügyet már lefolytatták, és a tény valóban hamisnak bizonyult.

⁸⁷ Code pénal 450. cikk.

⁸⁸ A pénzbüntetés felső határa nem 500, hanem 400 euró.

⁸⁹ Code pénal 275–278. cikkek.

⁹⁰ http://wetten.overheid.nl/BWBR0001854/Opschrift/geldigheidsdatum_19-03-2014#

(*smaad*) bűncselekményét követi el az, aki másról a nyilvánosságra hozatal nyilvánvaló szándékával olyan meghatározott tényről állít, amely a becsületét vagy jó hírnevét sérti, és hat hónapig terjedő szabadságvesztéssel vagy a harmadik kategóriába tartozó (azaz 8 100 euróig terjedő) pénzbüntetéssel büntetendő. A 261. cikk 2. pontja a megszegyenítés írásos formáját (*smaadschrift*) rendeli büntetni, még hozzá (a pénzbüntetés maximális mértékének érintetlenül hagyása mellett) akár egy évig terjedő szabadságvesztéssel, ha az – írott vagy képi formában – a nyilvánosság számára közzé is lett téve. A jóhiszemű elkövető ugyanakkor ezek egyike miatt sem büntethető, ahogyan az sem, akinek a közlését a közérdek indokolta.⁹¹ Nem büntethető továbbá az a személy sem, akinek az állításának valóságáról jogerős bírósági ítélet állást foglalt.⁹² Ha viszont valaki a fenti módokon olyan tényről állít másról, amelyről tudja, hogy hamis, már két évig terjedő szabadságvesztéssel vagy a negyedik kategóriába tartozó (azaz 20 250 euróig terjedő) pénzbüntetéssel büntetendő.⁹³ Büntetőjogi tényállásnak minősül a 266. cikkben foglalt becsületsértés (*belediging*) is, melyet az követ el, akinek a cselekménye ugyan nem esik a 261. cikk szerinti megszegyenítés/rágalmazás kategóriája alá, de más személyek jelenlétében más sértést [a büntetés ekkor három hónapig terjedő szabadságvesztés vagy a második kategóriába tartozó (4 050 euróig terjedő) pénzbüntetés]. A sértés módja szintén lehet szóbeli, írásbeli vagy akár képbeli, ennél közelebbi, kézzelfogható meghatározást azonban a Btk. nem ad,⁹⁴ az alkalmazási feltételek kimunkálását a bírói gyakorlatra hagyva; azt azonban leszögezi, hogy a közügyekkel kapcsolatban kinyilvánított vélemény nem büntethető.⁹⁵ Ennek némileg ellentmond, hogy a hivatalos személyekkel és hatóságokkal szembeni, ezen ügyekkel kapcsolatos becsületsértés esetén a büntetési tétel egyharmadával nő.⁹⁶ [Ha a becsületet vagy jó hírnevet sértő tény állítása hatóság előtt, hivatalos úton történik, és az hamisnak bizonyul, az elkövető hamis váderlt büntethető – fő szabályként legfeljebb két évig terjedő szabadságvesztéssel vagy negyedik kategóriás (20 250 euróig terjedő) pénzbüntetéssel.]^{97,98} Végül a holland Btk. – az elhunyt volt házastársa, leszármazója vagy örököse indítványára – a kegyeltsértést is bünteti (legfeljebb három hónapig terjedő szabadságvesztéssel vagy 4 050 euróig terjedő pénzbüntetéssel), ha valaki olyan cselekményt követ el egy halott személlyel kapcsolatban, amely rágalmazásnak/megszegyenítésnek vagy becsületsértésnek minősülne, ha a „sértett” életben lenne.⁹⁹ Ugyanígy büntetendő az is, ha valaki ilyen tartalmú sértést vagy rágalmat terjeszt, nyilvánosságra hoz, publikál, közszemlére tesz, az ilyen sértést vagy rágalmat tartalmazó dolgot kiadja, forgalmazza stb. – tehát újságírók, szerkesztők, lapkiadók is; ez esetben, ha valakit korábban, az újabb cselekmény elkövetésé-

⁹¹ 261. cikk 3. pont.

⁹² 265. cikk 1. pont.

⁹³ 262. cikk.

⁹⁴ 266. cikk 1. pont.

⁹⁵ 266. cikk 2. pont.

⁹⁶ 267. cikk.

⁹⁷ 268. cikk.

⁹⁸ E 3 bűncselekmény miatt 2002-ben, 2003-ban és 2004 első felében összesen több mint száz, szabadságvesztésről szóló ítéletet hoztak a holland bíróságok. (Vö.: Aiden WHITE: Ethical journalism and human rights. In *Human rights and a changing media landscape*. Council of Europe, Commissioner for Human Rights. Strasbourg, Council of Europe Publications, 2011. 58.)

⁹⁹ 270. cikk.

től visszafele számított két éven belül meghozott ítéletben hasonló cselekmény miatt már elítéltek, akár a foglalkozása gyakorlásától is eltiltható.¹⁰⁰

A harmadik Benelux-államban, Luxemburgban az 1879-es Btk. (Code pénal)¹⁰¹ alapján, épp úgy, mint Belgiumban, a rágalmazásnak két fajtája van. Mindkettőt az követheti el, aki valaki másról egy olyan konkrét tényt állít, amely alkalmas arra, hogy becsületét sértse vagy a társadalom megvetését váltsa ki; a különbség, hogy *calomnie* esetében lehetőség van az állított tény bizonyítására (és persze a büntethetőség feltétele, hogy a bizonyítás végül sikertelen legyen), míg *diffamation* esetén nincs.¹⁰² A büntetés alapesetben 251 eurótól 2000 euróig terjedő pénzbüntetés, ha a cselekményt nyilvánosan vagy egyébként több ember előtt követték el; a konkrét feltételek meghatározása során a luxemburgi Btk. a belga szabályozást másolja.¹⁰³ Az is a belga Btk.-ból ered, hogy a jogi személyek jó hírnevét sértő rágalmozó állítások a természetes személyekkel szembeni rágalmozáshoz hasonló módon büntetendők.¹⁰⁴ A büntetés azonban már 251 eurótól 25 000 euróig terjedő pénzbüntetés, avagy egy hónaptól egy évig terjedő szabadságvesztés is lehet, ha a rágalmozás gyűlölet-bűncselekmény formáját ölti, azaz a hamis tényközlés kifejezetten a sértett valamely, a Code pénal által – annak 454. szakaszában – felsorolt védett tulajdonságával vagy helyzetével áll összefüggésben.¹⁰⁵ Szintén a belga szabályozásból ered az a kitétel, miszerint súlyosabban (Luxemburgban 251 eurótól 10 000 euróig terjedő pénzbüntetéssel vagy 15 naptól 6 hónapig terjedő szabadságvesztéssel) büntetendő, aki a rágalmozás két formája közül bármelyiket hatóság vagy a sértett felettese előtt követi el.¹⁰⁶ A valóság bizonyíthatóságának esetei úgyszintén a belga szabályozás alapján lettek megfogalmazva, kivéve, hogy a luxemburgi Btk. a 2004. június 8-i, a médiában történő szabad véleménynyilvánításról szóló törvény rendelkezéseire utalva, a közéleti viták szabadságának biztosítása érdekében kifejezetten megengedi az újságírók számára, hogy akár hamis tényállításokat is közlétegyenek, feltéve hogy a közlés valóságát ésszerű alappal feltételezhetnék, amennyiben a közlést a közérdek indokolta (tehát ez esetben csak a tudottan hamis tények publikálásáért felel az újságíró), vagy ha mindent megtettek annak érdekében, hogy mások becsületének sérelmét elkerüljék, valamint másoktól származó közlések továbbadása esetén akkor, ha a közlésből kitűnik, hogy az értesülés ('idézés'), valamint hogy az kitől származik, és az értesülés nyilvánosságra hozatalát a közérdek indokolja.¹⁰⁷

A rágalmozás bármely fajtájától – szintén belga mintára – meg kell különböztetni a becsületsértést (*injure*); e cselekményt az követi el, aki akár tények állításával, akár szóban, írásban vagy képileg más (természetes vagy jogi) személyt megsért.¹⁰⁸ Idetartozhat a szóbeli sértegetéstől kezdve a gúnyrajzig sok minden, melyeket a bírói gyakorlat alakít ki; a büntetési tétel ezen

¹⁰⁰ 271. cikk.

¹⁰¹ <http://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes/country/16>

¹⁰² Code pénal 443. §

¹⁰³ A „nyilvánosság” fogalmának kifejtését ezért lásd ott.

¹⁰⁴ Code pénal 446. §

¹⁰⁵ Ilyen például a sértett vélt vagy valós származása, bőrszíne, neme, szexuális orientációja, családi állapota, kora, egészségügyi állapota, fogyatékosága, erkölcsi, politikai vagy világnézeti meggyőződése, szakszervezeti tevékenysége vagy tagsága, továbbá etnikai, nemzetiségi, faji vagy vallási hovatartozása.

¹⁰⁶ Code pénal 445. §

¹⁰⁷ Code pénal 443. §

¹⁰⁸ Code pénal 448. §

esetekben 251 eurótól 5 000 euróig terjedő pénzbüntetés vagy 8 naptól 2 hónapig terjedő szabadságvesztés lehet. Némileg meglepő, de a becsület védelme érdekében a luxemburgi emberek az utóbbi években egyre inkább élnek a büntetőeljárás indításának lehetőségével: míg ugyanis 2005-ben *diffamation*, *calomnie* és *injure* miatt összesen még csak 577 eljárás indult, addig ez a szám 2011-ben már 1434 volt.¹⁰⁹ Ugyanakkor ezen eljárások csak kis része (évente néhány tucat) végződik büntetőjogi büntetéssel, és e büntetések is nagyrészt pénzbüntetést, kisebb részben felfüggesztett szabadságvesztést jelentenek, és csak néha kell a kiszabott szabadságvesztést letölteni.¹¹⁰

Nem meglepő módon a defamatorikus jog negyedik fajtája is a belga büntetőjogból származik, onnan majdnem szó szerint átemelve azt; eszerint Luxemburgban is büntethető az ún. 'rosszhiszemű közzététel' (*divulgation méchante*), melyet itt is az követhet el, aki anélkül állít valakiről valamit, hogy azt a közérdek vagy jogos magánérdek indokolta volna, vagyis akinek kifejezetten és kizárólagosan az volt a célja, hogy másnak ártalmat okozzon (a büntetése 251 eurótól 4 000 euróig terjedő pénzbüntetés vagy 8 naptól 2 hónapig terjedő szabadságvesztés lehet).¹¹¹ Végül, Luxemburgban egyes, konkrétan meghatározott közjogi jogalanyok, hivatalos személyek, bírók, végrehajtók stb. megsértése vagy megrágalmazása szintén belga mintára lett kodifikálva; mind az egyes tényállási elemek, mind a minősített esetek meghatározása lényegében megegyezik a belga szabályozással.¹¹²

2.7. Az Ibériai-félsziget országai

Az 1995-ös spanyol Btk. (Código Penal)¹¹³ – az ember becsületét sértő bűncselekmények (Btk. XI. cím) körében¹¹⁴ – szintén bünteti a becsületsértést (*injuria*).¹¹⁵ Ez olyan cselekmény vagy kifejezés lehet, amely más személy méltóságát sérti, jó hírnevét rontja vagy önbecsülését támadja, feltéve, ha az a közvélemény negatív értékítéletét ténylegesen kiváltja.¹¹⁶ Ha e deliktum vala-

¹⁰⁹ A számok azt mutatják, hogy a „kedv” a sérelmek ilyen módon való megoldására töretlen tendenciaként érvényesül: a 2005. évi 577 ügy 2006-ban 673-ra emelkedett, 2007-ben 840-re, 2008-ban 990-re, 2009-ben 1072-re, 2010-ben 1205-re, 2011-ben pedig már majdnem másfél ezer (mint láttuk, pontosan 1434) volt. Mindez pedig az összsbűnözés trendjének alakulásával sem magyarázható: bár az összes bűncselekmények száma is nőtt 2005 és 2011 között (25 231-ről 35 702-re, azaz kevesebb mint másfélszeresére, nagyjából 1,4-szeresére), e növekedés meg sem közelítette a defamatorikus deliktumok számának mintegy két és félszeres növekedési ütemét. (Az adatok forrása: *Annuaire statistique 2012*. Luxembourg–Kirchberg, Statec, 2013. 181.)

¹¹⁰ 2008-ban 19, 2009-ben 47, 2010-ben 33, 2011-ben 44, 2012-ben 36 embert ítéltek el defamatorikus cselekmény miatt. Rágalmazás alapesete miatt ezen öt évben összesen 11-et (ebből nyolcat *calomnie*, hármat *diffamation* miatt), nyilvánosság előtti rágalmazás miatt egyet, rágalmazás minősített esete (hatóság vagy a sértett felettese előtti elkövetés) miatt 25-öt, becsületsértés miatt 22-t. (Az adatok Marcel Iannizzi szíves személyes gyűjtésén és közlésén alapulnak.)

¹¹¹ Code pénal 449. §

¹¹² Lásd ott, illetve részletesebben: luxemburgi Code pénal 275. és 276. §

¹¹³ <http://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes/country/2>

¹¹⁴ http://noticias.juridicas.com/base_datos/Penal/lo10-1995.l2t11.html

¹¹⁵ Código Penal 208–210. cikk.

¹¹⁶ Código Penal 208. cikk.

mely cselekmény más személynek tulajdonításával valósul meg, az csak akkor büntethető, ha a tényt állító tudatosan állított valótlant, vagy tudatos gondatlansággal nem vette figyelembe az egyébként rendelkezésére álló valós tényeket. E cselekmény sem büntethető azonban szabadságvesztéssel, csak (elzárásra vagy közérdekű munkára átváltoztatható)¹¹⁷ pénzbüntetéssel. Alap esetben ez háromtól hét hónapig terjedő mértékű pénzbüntetés lehet, ha azonban a cselekményt nyilvánosan követik el, a pénzbüntetés mértéke hat és tizennégy hónapnyi tétel között mozoghat. [Gyakorlati jelentősége azonban az *injuriának* csekély (bár enyhén növekszik): Spanyolországban évente mindössze néhány tucat esetben szabnak ki büntetést becsületsértés miatt.]¹¹⁸ Látható tehát, hogy a nyilvánosság az *injuria* megvalósulásának nem feltétele (sem a véleménykifejezés, sem a tényállítás tekintetében), az pusztán a cselekmény minősített esetét alapozza meg. [Létezik még egy, az előbbieknél súlyosabban büntetendő tényállás, a *calumnia*, azaz a hamis vád; ezt azonban csak olyan rágalmozó cselekménnyel (tényállítással) lehet elkövetni, amellyel az elkövető a sértettet kifejezetten bűncselekmény elkövetésével vádolja.]¹¹⁹

Portugáliában viszont már szintén lehet szabadságvesztéssel is büntetni a rágalmozást. Az 1982-es portugál Btk. (Código Penal Português)¹²⁰ Különös Részének VI. fejezete foglalkozik az ember becsületét sértő deliktumokkal. A 180. cikk a rágalmozást (*difamação*) (az ember becsületét sértő vagy jó hírét csorbító állítások megfogalmazását) rendeli büntetni, kivéve, ha a tényközlést valakinek a jogos érdeke indokolta, vagy az jóhiszemű volt. E kivétel azonban nem terjed ki azon esetekre, amikor a tényközlés a magánéletet érinti; az tehát a büntetőjog feltétlen oltalma alatt áll, így a magánélet sérelmét okozó állítás minden esetben büntethető, mégpedig hat hónapig tartó szabadságvesztéssel vagy 240 napi tételig terjedő pénzbüntetéssel. Ezen eseten kívül is büntetendő mind a tényállítás, mind az értékítélet (becsületsértés – *injúria*), amennyiben az a sértett önbecsülését támadja – a büntetés ekkor három hónapig terjedő szabadságvesztés vagy 240 napi tételig terjedő pénzbüntetés lehet.¹²¹ Ha a rágalmozás bűncselekménnyel való hamis megvádolással valósul meg (*calúnia*), az Portugáliában is súlyosabban (két évig terjedő szabadságvesztéssel vagy legalább 120 napi tétel pénzbüntetéssel) büntetendő.¹²² Mindhárom deliktum vonatkozásában minősített eset, ha valaki azokat meghatározott védett személyekkel, így például közhatalmi szervek tagjaival, bírókkal, tanúkkal, védőügyvédekkel stb. szemben, a hivatásuk gyakorlásával vagy foglalkozásbeli vagy egyéb kötelezettségeik teljesítésével összefüggésben valósítja meg (ekkor a büntetési tétel alsó és felső határa is a felével emelkedik).¹²³ Végül büntetendő a kegyeltsértés (az elhunyt személy emlékének súlyos megsértése) is (*ofensa à memória de pessoa falecida*), méghozzá hat hónapig terjedő szabadságvesztéssel vagy

¹¹⁷ Vö.: Código Penal 50–53. cikk.

¹¹⁸ Míg az ezredforduló előtt és annak környékén évente átlagosan 30-60 embert ítéltek el becsület elleni bűncselekményekért (*delitos contra el honor*) (1995–2002 között ez a szám rendre 25, 31, 39, 62, 43, 42, 60 és 39 volt – vö.: *Anuario Estadístico de España 2005*. Madrid, Instituto Nacional de Estadística, 2005. 296.), addig 2012-ben már 71-et (ebből 49 volt férfi és 22 nő, illetve 69 spanyol – vö.: *Anuario Estadístico de España*. CD-ROM. Madrid, Instituto Nacional de Estadística, 2014).

¹¹⁹ Código Penal 205–207. cikk.

¹²⁰ <http://www.hsph.harvard.edu/population/domesticviolence/portugal.penal.95.pdf>

¹²¹ Código Penal 181. cikk.

¹²² Código Penal 183. cikk.

¹²³ Código Penal 185. cikk.

240 napi tételig terjedő pénzbüntetéssel; e körben azonban egy érdekes kitévelt tartalmaz a portugál Btk., amikor kimondja, hogy nem büntethető az a cselekmény, amelyet az elhunyt személy vonatkozásában annak halálától számított 50 éven túl követtek el. Ebből *a contrario* az következik, hogy egy személy történelmi szerepét is csak ezen időn túl lehet – bűncselekmény elkövetésének a veszélye nélkül – értékelni, amely súlyos korlátozásnak tűnik, és hosszú időre megnehezíti a történelmi viták szabad, félelemmentes, a valóságot feltárni kívánó lefolytatását.

3. A rágalmazás és becsületsértés az egyéb európai uniós tagállamokban

3.1. A skandináv államok

Jelen fejezetben röviden bemutatjuk a többi európai uniós ország szabályozását is. A skandináv államok közül Finnországban az 1889-es Btk.¹²⁴ 24. fejezetének 9. és 10. szakaszai rendelkeznek a rágalmazásról. Eszerint aki hamis tényeket közöl másról vagy erre vonatkozó célzást tesz, ha az másnak kárt vagy szenvedést okoz, vagy annak közmegejtését idézi elő, avagy aki más becsmérel, hat hónapig terjedő szabadságvesztéssel vagy pénzbüntetéssel büntethető.¹²⁵ ‘Minősített rágalmazást’ követ el az, aki az első cselekményt (hamis tények közlése vagy arra vonatkozó utalás) tömegtájékoztatási eszközök útján vagy egyébként sok ember számára észlelhető módon, avagy lényeges vagy hosszan tartó szenvedést vagy jelentős kárt okozva követi el.¹²⁶ Ekkor a pénzbüntetés mellett akár két évig terjedő szabadságvesztés is kiszabható. (Mindemellett a rágalmazás és a minősített rágalmazás gyakorlati szerepe nem jelentős.)¹²⁷ Nem büntethető viszont egyik esetben sem az elkövető, ha a cselekmény olyan kritikával valósul meg, amely egy másik személy politikai, üzleti, tudományos, művészeti vagy közéleti tevékenységével áll összefüggésben, és nem lépi át a tárgyyszerűség határait.¹²⁸

Svédországban az 1965-ben hatályba lépett Btk.¹²⁹ 5. fejezete rendelkezik a rágalmazásról. Az 5. fejezet 1. szakasza szerint a rágalmazás alapesetét az követi el, aki másról azt állítja, hogy bűnöző vagy egyéb elítélendő életmódot folytat, vagy olyan információkat terjeszt róla, amelyek mások megvetésének teszik ki, és pénzbüntetéssel büntetendő. Nem büntethető az, aki az

¹²⁴ <http://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes/country/32>

¹²⁵ 24. fejezet 9. szakasz.

¹²⁶ 24. fejezet 10. szakasz.

¹²⁷ Finnországban a Finn Statisztikai Hivatal nem gyűjti külön a rágalmazásra és a minősített rágalmazásra vonatkozó adatokat (a honlapját lásd: http://www.stat.fi/index_en.html), hanem csak ‘a magániszféra, a köznyugalmat és a becsületet sértő bűncselekményekre’ (*violation of privacy, peace and honour*) vonatkozó összesített adatokat. Mindezekből összesen 2009-ben 519, 2010-ben 546, 2011-ben 493, 2012-ben 476, 2013-ban pedig 500 ítélet született. (Vö.: http://193.166.171.75/Dialog/varval.asp?ma=005_koikrr_tau_102_en&ti=Criminal+matters+decided+at+district+courts+in+2009+to+2013+Region%2C+Data%2C+composition+of+the+district+court%2C+Crime+and+Year+as+variables&path=../Database/StatFin/oik/koikrr/&lang=1&multilang=en)

¹²⁸ 24. fejezet 9. szakasz (2) bekezdés.

¹²⁹ <http://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes/country/1>

információ közlésével kötelezettségének tesz eleget, aki a körülmények mérlegelése alapján jóhiszemű volt, akinek ésszerű alapja volt az információ közlésére, illetve nem büntethető az elkövető akkor sem, ha az információ valósnak bizonyul. A rágalmazás minősített esetét valósítja meg az, aki azt „otromba” módon követi el,¹³⁰ és a pénzbüntetés mellett két évig terjedő szabadságvesztéssel is sújtható. A rágalmazásnak a svéd jogban is van egy becsületsértéses alakzata; az 5. fejezet 1. szakasza ugyanis – pénzbüntetéssel – szankcionálni rendeli azt is, aki mással szemben megszegyenítő jelzőt (kifejezést) használ, vagy egyéb megszegyenítő magatartást tanúsít („otromba” becsületsértés esetén a büntetés hat hónapig terjedő szabadságvesztés lehet). Végül, a svéd jog is bünteti – külön elnevezés nélkül – a kegyeletsértést, azzal, hogy kifejezetten kimondja, hogy a védendő jogalanyok a túlélők. Ha tehát valaki a rágalmazás tényállítással megvalósítható eseteit¹³¹ egy elhunyttal kapcsolatban valósítja meg, úgy azonban, hogy a megszegyenítés célszemélyei a túlélők, ugyanúgy büntetendő, mint aki a rágalmazást egy élő személlyel szemben követi el.¹³² Ugyane cselekményeket – a Btk. alapján – egyébként a svéd sajtószabadságról szóló törvény¹³³ is büntetni rendeli, ha azokat a sajtó útján követik el,¹³⁴ így a rágalmazást, a minősített rágalmazást és a kegyeletsértést,¹³⁵ valamint a becsületsértés eseteit.¹³⁶ Hozzá kell azonban tenni, hogy – a törvény 14. fejezet 4. szakaszának bevezető szövege alapján – ez nem külön, a Btk.-ban megfogalmazott deliktumokon túli tényállás, hanem a Btk. adott (és jó néhány más) rendelkezésének megisméltése, a sajtó útján történő elkövetés büntethetőségének egyfajta megerősítése, kiemelése. Svédországban mindezek ellenére rendkívül ritka az ott egységesen rágalmazásnak nevezett tényállások miatt büntetés kiszabása. Habár évente több ezer eljárás indul ilyen cselekmények miatt,¹³⁷ alig néhány tucat esetben szabnak ki büntetést, a szabadságvesztés alkalmazása pedig (noha arra elvileg lehetőség lenne)¹³⁸ nem jellemző. Így 2007-ben ugyan összesen közel tízezer büntetőfeljelentést tettek rágalmazás miatt, ebből már (83%-os felderítési arány mellett is)¹³⁹ csak 1894 személyt gyanúsítottak meg,¹⁴⁰ és mindössze 67-et találtak bűnösnek.¹⁴¹ [E 67 személy közül 58 megrovást (*dom*) kapott, ötöt pénzbüntetésre ítélték, míg négygel szemben az *åtalsunderlåtelse* nevű ügyészi intézkedés¹⁴² alkalmazására került sor.]

¹³⁰ 5. fejezet 2. szakasz.

¹³¹ 5. fejezet 1. és 2. szakasz.

¹³² 5. fejezet 4. szakasz.

¹³³ 1949. évi 105. törvény a sajtószabadságról (The Freedom of the Press Act, SFS 1949:105).

¹³⁴ Vö.: KOLTAY i. m. (15. lj.) 325.

¹³⁵ 1949. évi 105. törvény 7. fejezet 4. szakasz 14. pont.

¹³⁶ 1949. évi 105. törvény 7. fejezet 4. szakasz 15. pont.

¹³⁷ 2003-ban 6 740, 2004-ben 7 204, 2005-ben 7 744, 2006-ban 8 922, 2007-ben pedig 9 366, az évben iktartott ügyet tartottak számon. (Vö.: *Statistik årsbok för Sverige – Statistical Yearbook of Sweden 2009*. Stockholm, Statistiska centralbyrån, 2009. 470.)

¹³⁸ Legrossabb esetben hat hónapig terjedő szabadságvesztéssel is sújtható az, aki tetteleges becsületsértést (5. fejezet 3. szakasz) követ el.

¹³⁹ A felderítési arány 2003-ban 82%, 2004-ben 81%, 2005-ben 82% és 2006-ban is 82% volt. [Vö.: *Statistik årsbok för Sverige* i. m. (137. lj.) 472.]

¹⁴⁰ Ebből egyébként 233 volt fiatalkorú. (Uo., 474.)

¹⁴¹ 2003-ban 51-et, 2004-ben 59-et, 2005-ben 48-at, 2006-ban pedig 84-et. (Uo., 475.)

¹⁴² Angol fordításban *‘waiver of prosecution’*, mely azt jelenti, hogy az ügyész ideiglenesen lemond a vádról, megállapítva ugyanakkor (ha rendelkezésre áll a beismerő vallomás) a vádlott bűnösségét. Mivel az ügy nem jut el bírósághoz, ezért nem kerül sor ítéletre.

A dán Btk.¹⁴³ 27. fejezetében szintén bünteti mind a rágalmazást, mind a becsületsértést. A 267. § szerint becsületsértést az követ el, aki szóban vagy tetteleg más becsületét sérti; rágalmazást pedig az, aki olyan tényeket (‘vádakat’) állít vagy terjeszt, amelyek más társadalmi megbecsültségét rontják. Alapesetben e cselekmények pénzbüntetéssel vagy négy hónapig terjedő szabadságvesztéssel büntethetőek, minősített esetben (268. §) pedig – vagyis ha az elkövető rosszhiszemű volt, vagy állítását ésszerű alap nélkül (gyakorlatilag súlyosan gondatlanul) tette – akár két évig terjedő szabadságvesztéssel is sújtható. Büntethetőséget kizáró oknak minősül,¹⁴⁴ ha az állítás igaznak bizonyul, ha a ténnyel való ‘vádolás’ jóhiszemű volt (bár nem bizonyult igaznak), ha a sérelmezett közlést a ‘rágalmazónak’ kötelessége volt megtenni, avagy ha azt akár a közérdek, akár a sértő személy saját vagy más jogos magánérdeke indokolta. Ennek alapján Dániában valóban csak a nyilvánvalóan támadó jellegű, tudottan vagy tudhatóan hamis tényállítások és a becsületet indokolatlanul sértő, tisztán megalázó jellegű magatartások büntethetők. Továbbá a bíróságnak megvan az a joga (bár nem kötelessége, tehát az ő mérlegelésétől függ), hogy eltekintsen a büntetéstől, amennyiben kölcsönös sértésekről vagy rágalmakról van szó, tehát amikor valaki ‘megtorlasként’, ‘bosszúból’ követ el ugyanolyan cselekményt a ‘sértettel’ szemben, mint amit korábban ő követett el a vádlottal szemben, vagy a sértés pusztán a ‘sértett’ ‘helytelen magatartására’ (gyakorlatilag provokációjára) adott válasz volt.¹⁴⁵ Végül, aki a rágalmazást (a becsületsértést tehát nem) egy halott személy sérelmére követi el, az szintén büntetendő (pénzbüntetéssel vagy négy hónapig terjedő szabadságvesztéssel);¹⁴⁶ ha viszont a rágalmazott személy húsz évnél régebben hunyt el, csak akkor szankcionálható a cselekmény, ha a hamis tény állítása vagy híresztelése szándékos (‘rosszhiszemű’) vagy tudatosan gondatlan volt.¹⁴⁷

rósági szakaszba, így semmilyen egyéb büntetés vagy intézkedés alkalmazására nem kerül sor. Rendszerint fiatalok, illetve első büntényes felnőttek esetében alkalmazzák. Akkor lehet élni vele, ha valószínűsíthető, hogy a bíróságon az adott bűncselekményért legfeljebb pénzbüntetést szabnának ki; ha feltehetőleg a büntetés felfüggesztésére kerülne sor, és különös érvek szólnak ezen intézmény alkalmazása mellett; valamint ha a további bűnelkövetéstől való visszatartás bármilyen más szankció kiszabása nélkül is elérhető. Fontos jellemzője még az intézménynek, hogy ezen idő alatt az elkövető szerepel a bűnügyi nyilvántartásban. (Ezen intézmény rövid leírását lásd pl.: <http://www.aklagare.se/In-English/The-role-of-the-prosecutor/Decision-to-prosecute/Waiver-of-prosecution/>; részletesebben pedig lásd: Jozef ZILA: Sanctioning Powers of the Swedish Public Prosecution Service and Police. *Scandinavian Studies in Law*, Vol. 54, 2009. 397–406.)

¹⁴³ <https://www.retsinformation.dk/Forms/r0710.aspx?id=152827>

¹⁴⁴ 269. §

¹⁴⁵ 272. §

¹⁴⁶ 274. §

¹⁴⁷ Meg kell említeni, hogy a 115. § értelmében ha defamatorikus cselekményt a királlyal vagy valamely, a dán alkotmányban nevesített személlyel szemben követnek el, a büntetési tétel a kétszeresére, ha pedig a királynéval szemben követik el, a felével emelkedik {e szakaszt azonban soha nem alkalmazták még a gyakorlatban [vö.: KOLTAY i. m. (15. l.) 332.]}, továbbá a 121. § alapján a hivatalos személyekkel szemben (hivatalos eljárásuk alatt vagy emiatt) elkövetett tetteges becsületsértés a „sima” becsületsértésnél némileg súlyosabban (a pénzbüntetés mellett akár hat hónapig tartó szabadságvesztéssel) büntetendő (ez az emelt szankció azonban a pusztán szóbeli sérelmekre nem vonatkozik).

3.2. A kelet-közép-európai országok

Lengyelországban is büntetendő a rágalmazás és a becsületsértés. Előbbit a lengyel Btk.¹⁴⁸ 212. cikkének 1. §-a határozza meg, melynek specifikuma, hogy nemcsak a természetes személyekkel kapcsolatban tett tényállítások elkövetői büntethetők, hanem a személyek csoportjait vagy jogi személyeket rágalmozók is – akár pénzbüntetéssel, akár szabadságvesztéssel. Aki tényközlés nélkül mást – az ő jelenlétében vagy úgy, hogy arról tudomást szerezzen – becsmérel, szintén bűncselekményt valósít meg,¹⁴⁹ a tetteges becsületsértés pedig külön rendelkezés alapján büntetendő.¹⁵⁰ Mindkét alaptényállás, tehát a rágalmozás és a szóbeli becsületsértés vonatkozásában is minősített eset, ha a megalázó tényközlés vagy az önbecsülést sértő magatartás a médiában történt meg. Kölcsönös cselekményeknél, illetve akkor, ha a sértés a másik fél provokációjára adott válasz volt, a bíróság mellőzheti a bűnössé nyilvánítást. A hatóságok tagjaival szemben elkövetett tetteges becsületsértés (a szóbeli nem) Lengyelországban is súlyosabban (akár egy évig terjedő szabadságvesztéssel) büntethető;¹⁵¹ ha pedig a becsületsértő vagy megalázó cselekményt egy alkotmányos szerv sérelmére nyilvánosan követik el, a büntetés két évig tartó szabadságvesztés is lehet.¹⁵² A lengyel jogban e tényállások alkalmazása bevettnek tekinthető: a rágalmozás alapesete és minősített esetei, a verbális becsületsértés alapesete és minősített esetei, valamint a tetteges becsületsértés deliktumai (212–217. cikkek) miatt minden évben több ezer eljárás indul, és ezek alapján összességében ezer körüli embert ítélnék el.¹⁵³

Csehországban a Btk.¹⁵⁴ 206. §-a rendeli büntetni a rágalmozást, amelyet az követ el, aki olyan hamis információt közöl, amely súlyosan veszélyezteti más személy közmegebecsültségét, különösen munkahelyét vagy családi kapcsolatait, illetve ami másnak egyéb súlyos sérelmet okoz. A büntetés alapesetben egy évig terjedő szabadságvesztés, minősített esetben (ha e cselekményt a sajtóban, filmen, rádió- vagy televízióadásban vagy más hasonló módon követik el, azaz ha a hamis információ eléri a széles nyilvánosságot) két évig terjedő szabadságvesztés lehet. A cseh jog a pusztá véleménynyilvánítást annak sértő, megalázó jellege miatt sem rendeli büntetni, és nem védi a halott személy emlékét sem.

Szlovákiában az egyik legszigorúbb büntetőjogi szabályozás van érvényben – igaz, csak a rágalmozás, vagyis a tudottan vagy tudhatóan hamis tényállítás és -híresztelés vonatkozásában, a pusztá becsületsértés vonatkozásában (amely Szlovákiában nincs kriminalizálva) nem. (Emiatt

¹⁴⁸ <http://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes/country/10>

¹⁴⁹ 216. cikk 1. § Az 1984-es lengyel sajtótörvény ugyanakkor mentesíti a felelősség alól az újságírókat, ha ugyan tényközlésük valótlan volt, de megfelelő gondossággal jártak el. [Vö.: KOLTAY i. m. (15. lj.) 345.]

¹⁵⁰ 217. cikk.

¹⁵¹ 226. cikk 1. §

¹⁵² 226. cikk 3. §

¹⁵³ 2005-ben például 6654 ilyen ügy jutott a hatóságok tudomására (ezek 98,8%-ának vált ismertté az elkövetője); 2010-ben 9838 (97,3%), 2011-ben 11 174 (96,7%), 2012-ben pedig 6466 (95,1%). Ugyanezen években az e cselekmények miatt ténylegesen elítéltek száma az eljárás alá vontak töredéke, ötöde-tizede volt csak (2005-ben 738, 2010-ben 1064, 2011-ben 1270, 2012-ben pedig 1413 személy büntetőjogi felelősségét állapították meg). (Az adatokat lásd: *Rocznik Statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej – Statistical Yearbook of the Republic of Poland 2013*. Warsaw, Główny Urząd Statystyczny – Central Statistical Office, 2013. 151., 153. és 177.)

¹⁵⁴ http://www.coe.int/t/dlapil/codexter/Source/country_profiles/legislation/CT%20Legislation%20-%20Czech%20Republic%20Criminal%20Code.pdf

az elmarasztaló ítélettel végződő büntetőeljárások száma is viszonylag jelentős.)¹⁵⁵ A 2005-ös szlovák Btk. – még mindig – nagyrészt az 1961-es csehszlovák Btk.-ra (amely Csehországban ma is hatályban van) épül, így nem meglepő módon az emberi méltóság védelme is hasonló, mint a cseh Btk.-ban. A legfontosabb természetesen az, hogy a becsületsértés Szlovákiában sem bűncselekmény; a rágalmazás deliktuma pedig kísértetiesen hasonlít a cseh szabályozásra. Így a rágalmazást a szlovák Btk.¹⁵⁶ 373. szakasza értelmében az követi el, aki olyan hamis információt közöl, amely súlyosan veszélyezteti más személy közmegbecsültségét, különösen szakmai karrierjét vagy üzletét, megzavarja családi kapcsolatait, illetve ami másnak egyéb súlyos sérelmet okoz. A büntetés már alapesetben is két évig terjedő szabadságvesztés lehet; ha azonban jelentős kárt okoz,¹⁵⁷ ‘speciális motivációból’ (azaz aljas indokból), nyilvánosan vagy az üzleti életben ‘súlyos módon’ követik el, akkor egytől öt évig, ha pedig különösen nagy kárt¹⁵⁸ okoz vagy annak következtében a sértett elveszíti a munkahelyét, vállalkozása összeomlik vagy házastársától elválik, háromtól nyolc évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő. Megfigyelhető tehát egyrészt, hogy míg bizonyos feltételek pontosan meg vannak határozva (pl. a válás mint eredmény), mások azonban rendkívül elmosódtak, és csak a bírói gyakorlat tudja körülírni azokat (pl. a ‘speciális motivációt’ vagy a ‘súlyos módot’); másrészt, hogy a rágalmazás által védett jogi tárgy diffúz, és a társadalmi megbecsültség mellett megjelennek vagyoni és egyéb szempontok is.

3.3. A balti államok¹⁵⁹

Lettországban a defamatorikus szabályozás tekintetében a 2000. évi, eredeti Btk.-hoz¹⁶⁰ képest a ma hatályos szöveg¹⁶¹ jelentős változáson ment keresztül. Az eredeti Btk. egészen 2009-ig három tényállást szabályozott. A 156. § rendelkezett a rágalmazásról, szabályozása azonban kidolgozatlan volt, és valójában felölelte mind a tényállításokat, tehát a szűk értelemben vett rágalmazást, mind a megbecstelenítő cselekedeteket, tehát a becsületsértést. A ‘rágalmazás’ tényállását (egyéb specifikumok rögzítése nélkül) az valósíthatta meg, aki mást ‘szándékosan megrágalmazott’, illetve aki mást szóban, írásban vagy tettleg ‘méltóságérzetében lealacsonyított’, és csak (legfeljebb a havi minimálbér ötvenszereséig terjedő) pénzbüntetéssel volt büntethető. A 157. § a ‘megszégyenítés’ deliktumát szankcionálta, amely szerint aki akár szóban, akár

¹⁵⁵ A szlovák statisztika csak az ‘erkölcsi bűncselekmények’ tágabb kategóriáját tartalmazza, ennek azonban legfontosabb deliktuma a rágalmazás. Ilyenből 2008-ban 840-et, 2009-ben 791-et, 2010-ben 678-at, 2011-ben 1041-et, 2012-ben pedig 841-et követtek el. (Vö.: *Štatistická ročenka Slovenskej republiky – Statistical yearbook of the Slovak Republic 2013*. Bratislava, Štatistický úrad Slovenskej republiky – Statistical Office of the Slovak Republic, 2013. 574.)

¹⁵⁶ <http://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes/country/4>

¹⁵⁷ A ‘jelentős’ kár a ‘kisebb’ kár felső határát legalább százszorosan meghaladó összeg (vö.: Btk. 125. §).

¹⁵⁸ A ‘különösen nagy’ kár a ‘kisebb’ kár felső határát legalább ötszázszorosán meghaladó összeg (vö.: Btk. 125. §).

¹⁵⁹ Észtországban, mint láttuk, a méltóságot sértő egyes cselekmények csak kivételes esetekben büntethetők; Észtországot ezért az abolíciót végrehajtó országok közé soroltuk [I. az I. fejezetet (Bevezetés)].

¹⁶⁰ <http://unpan1.un.org/intradoc/groups/public/documents/UNTC/UNPAN018405.pdf>

¹⁶¹ <http://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes/country/19>

írásban nyilvánosan másról szándékosan valótlan-ságot terjesztett, amely más becsületét sértette, és amelyről tudta, hogy az valótlan, legfeljebb a havi minimálbér hatvanszorosaig terjedő pénzbüntetéssel volt büntetendő. A két tényállás viszonya tisztázatlan volt, amit (mármint a tisztázást) nemcsak a homályos szövegezés, hanem az sem segített, hogy a szankciók mértéke gyakorlatilag nem különbözött egymástól. Végül a 158. § az előző két tényállás (‘rágalmazás’, illetve ‘megszégyenítés’) minősített esetét határozta meg; eszerint aki az előbbi cselekmények valamelyikét elkövette, legfeljebb egy évig terjedő szabadságvesztéssel, elzárással,¹⁶² közérdekű munkával vagy a havi minimálbér harmincszorosaig terjedő pénzbüntetéssel volt büntethető.¹⁶³ 2009. november 19-től a korábbi szabályozás megváltozott; a három külön szakasz helyébe a 157. §-ban egyetlen deliktum, a ‘rágalmazás’ lépett, melynek tényállása azonban a korábbi ‘megszégyenítéssel’ egyezett meg. Valójában ezzel csak a korábbi, nehezen értelmezhető szövegezés letisztítása történt meg, és immáron az büntethető, aki akár szóban, akár írásban nyilvánosan másról szándékosan valótlan-ságot terjeszt, amely más becsületét sérti, és amelyről tudja, hogy az valótlan. A büntetés¹⁶⁴ alapesetben közérdekű munka vagy pénzbüntetés, minősített esetben pedig, vagyis ha a cselekményt a médiában követik el, az előbbieket mellett ‘a szabadságtól való időleges megfosztás’ szankciója is kiszabható, amely a lett Btk. ma hatályos 7. §-ának (2) bekezdése értelmében vétség (vagyis enyhébb bűncselekmények) miatt alkalmazható, és 15 napot meghaladó, de három hónapot meg nem haladó mértékű elzárást jelent.

Litvániában szintén 2000-ben fogadtak el új büntető törvénykönyvet,¹⁶⁵ amelynek XXII. fejezete szól a méltóságot sértő deliktumokról. E fejezet két bűncselekményt szabályoz: a rágalmazást és a becsületértést. A 154. cikk 1. pontja rendeli büntetni a rágalmazást, melyet az követhet el, aki egy másik személyről hamis információt terjeszt, ha ez alkalmas a vele szembeni megvetés előidézésére, ha ez őt megalázza, vagy ha ez alássa a vele szembeni közbizalmat. A büntetés alapesetben pénzbüntetés, személyi szabadság korlátozása,¹⁶⁶ elzárás¹⁶⁷ vagy egy évig terjedő szabadságvesztés lehet. Ha azonban a tényközlés súlyos bűncselekményre vonatkozik,¹⁶⁸ avagy a rágalmazást a médiában vagy nagy nyilvánosság előtt követték el, akkor a tettes már – a pénzbüntetés és az elzárás mellett¹⁶⁹ – két évig terjedő szabadságvesztéssel is sújtható. A becsületsértés, vagyis az, ha valaki nyilvánosan mást szóban, írásban vagy tettel visszaélősszerű mó-

¹⁶² Az elzárás legrövidebb időtartama 3 nap, leghosszabb időtartama fél év, mely alatt az elítélttel a helyi önkormányzat által meghatározott közmunka végezhető. (Vö.: 39. §)

¹⁶³ A szabályozás kiforrottsága a „minősített eset” vonatkozásában is jól látható, mert a tipikus szankciót jelentő pénzbüntetés maximális mértéke (bár ez esetben szabadságelvonással járó szankciók is kiszabhatók) kevesebb, mint az „alapesetekben”.

¹⁶⁴ A büntetési tételrendszer mai formáját nem a 2009-es módosítás, hanem a 2012. december 13-án hatályba lépő szabályozás alakította ki.

¹⁶⁵ <http://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes/country/17>

¹⁶⁶ A ‘személyi szabadság korlátozása’ egy mozgásszabadságot korlátozó, ideiglenes jellegű szankciót jelent, amelynek kiszabása során elrendelhető költözési tilalom vagy akár házi őrizet is, előírható rendszeres megjelenési-be számolási kötelezettség és viselkedési szabályok, az elítélt meghatározott helyek látogatásától vagy meghatározott személyekkel való kapcsolattartástól eltiltható stb. (Vö.: 49. §)

¹⁶⁷ Az elzárás bv.-intézetben vagy fogdában hajtandó végre, tartama vétségek (mint rágalmazás) esetében 10 naptól 45 napig, egyébként 15-től 90 napig terjedhet. (Vö.: 50. §)

¹⁶⁸ 154. cikk 2. pont.

¹⁶⁹ Ez esetben ‘személyi szabadság korlátozása’ nem szabható ki.

don megaláz, a 155. cikk szerint a rágalmazás alapeseténél meghatározott szankciókkal büntethető.¹⁷⁰ E deliktumnak viszont – a rágalmazással ellentétben – minősített esete nincs, csak privilegizált esete: aki a becsületsértő cselekményt nem nyilvánosan követi el, csak pénzbüntetéssel és elzárással sújtható.^{171, 172} A litván Btk. ismeri a kegyeletsértést is, bár egészen máshol szabályozza, mint a rágalmazást és a becsületsértést: a 313. cikk szerint aki azért, hogy az elhunytal vagy a hozzá közel álló személyekkel szembeni megvetését kifejezze, a temetést megzavarja, közösségi munkával, pénzbüntetéssel, a személyi szabadság korlátozásával vagy elzárással büntethető;¹⁷³ és ugyanígy szankcionálható az is, aki olyan hamis állításokat tesz az elhunyttról, amely alkalmas az elhunyt személlyel szembeni megvetés kiváltására vagy emlékének aláásására.^{174, 175} Külön defamatorikus tényállásként szabályozza végül a litván Btk. 'a bíróság megsértése' deliktumát,¹⁷⁶ vagyis, ha valaki visszaélészerű módon, nyilvánosan, akár szóban, akár írásban, akár tetteg a bíróságot annak ítélkezési tevékenysége miatt megalázza; e cselekmény pénzbüntetéssel, elzárással vagy két évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

3.4. A balkáni országok és Málta

Szlovéniában¹⁷⁷ a Btk.¹⁷⁸ Tizennyolcadik fejezete tartalmazza a becsületet és a jó hírnevet sértő tényállásokat, mégpedig rendkívül sokrétű módon. (*De iure* tehát jelentős bűncselekményi köréről van szó, *de facto* azonban nem: a most ismertetendő bűncselekményi fajták együttesen is évi mindössze néhány tucat, az elkövető felelősségét megállapító büntetőítéletnek szolgálnak alapjául.)¹⁷⁹ A 158. cikk bünteti a pusztá becsületsértő cselekményeket (pénzbüntetéssel vagy három hónapig terjedő szabadságvesztéssel, illetve minősített esetben, vagyis ha azt sajtóban, rádióban, televízióban, más hasonló módon vagy nyilvános rendezvényen követik el, a pénzbüntetés mellett akár hat hónapig terjedő szabadságvesztéssel);¹⁸⁰ a 159. cikk a másokkal kapcsolatos hamis

¹⁷⁰ 155. cikk 1. pont.

¹⁷¹ 155. cikk 1. pont.

¹⁷² Mindkét tényállásnál kifejezetten kimondja a kódex, hogy a cselekmény csak a sértett indítványára büntethető.

¹⁷³ 313. cikk 1. pont.

¹⁷⁴ 313. cikk 2. pont.

¹⁷⁵ E deliktum – kissé rendhagyó módon az európai büntetőjogban – nemcsak a hozzátartozók, hanem az ügyész indítványára is büntethető (313. cikk 3. pont).

¹⁷⁶ 232. cikk.

¹⁷⁷ Szlovénia területének ugyan csak kisebb része (alig több mint egynegyede) tartozik a Balkánhoz, mi jelen tanulmányban Szlovéniát ezen kapcsolat okán mégis a Balkán részének tekintjük. Ugyane kapcsolat miatt soroljuk majd ide (a jóval nagyobb balkáni területtel rendelkező) Horvátországot és Görögországot is.

¹⁷⁸ <http://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes/country/3>

¹⁷⁹ A 'becsület és jó hírnév elleni' bűncselekmények miatt elítéltek száma 2008 és 2012 között rendre 63, 53, 56, 43 és 62 volt, de korábbiak is hasonló arányokat figyelhetünk meg (2005-ben például 58, 2000-ben pedig 84 személyt ítélték el ilyen deliktumok miatt). (Vö.: *Statistični letopis 2013 – Statistical Yearbook*. Ljubljana, Statistical Office of the Republic of Slovenia, 2013. 214.)

¹⁸⁰ Ha a deliktumot 'sértő kifejezéssel' ('támadó szavakkal') valósítják meg, a Btk. büntethetőséget kizáró okként szabályozza azt, ha ez a kifejezés tudományos, művészeti vagy irodalmi műben szerepel; ha (gyalázkodás nélkül)

tények közlésének vagy terjesztésének azon esetét, amikor az elkövető tud arról, hogy a tény valótlan ('szándékos rágalmasz');¹⁸¹ a 160. cikk a rágalmasz azon esetét, amikor a közlő nem tud a tény valótlanágáról ('gondatlan rágalmasz');¹⁸² a 161. cikk az olyan rágalmaszt, amikor az elkövető a sértett személyi vagy családi ügyeivel kapcsolatban állít vagy híresztel valamit;¹⁸³ a 162. cikk a 'rosszhiszemű hamis vádat';¹⁸⁴ a 163. cikk 'a Szlovén Köztársaság megsértését';¹⁸⁵ a 164. cikk 'külföldi állam vagy nemzetközi szervezet megsértését';¹⁸⁶ a 165. cikk pedig 'a szlo-

pusztán kritikát valósít meg, amennyiben az adott kifejezés a kritika lényeges eleme; ha a kifejezés valamely hivatali kötelesség gyakorlása során, ahhoz tartozó módon hangzott el; ha az az újságírói munka része; ha az politikai vagy társadalmi tevékenység során hangzott el; ha valaki jogainak a védelme érdekében tették; mindegyik esetben feltétel, hogy az nem megalázó, lenéző [158. cikk (3) bekezdés]. Kölcsönös sérelmek esetén a bíróság Szlovéniában is eltekinthet a büntetés kiszabásától [158. cikk (4) bekezdés].

¹⁸¹ A minősített esetek itt is ugyanazok, mint a 158. cikk szerinti esetben, azzal a különbséggel, hogy a szankció – a pénzbüntetés mellett – már egy évig terjedő szabadságvesztés is lehet [159. cikk (2) bekezdés].

¹⁸² A minősített esetek itt sem térnek el a 158. cikk szerintiektől, és a büntetési tétel is ugyanaz, mint ott [160. cikk (2) bekezdés]. Ez alól kivétel, ha a gondatlan rágalmasz, vagyis a hamis hír gondatlan közlése vagy terjesztése a megrágalmaszott vonatkozásában „súlyos következményekre vezet” [160. cikk (3) bekezdés], ekkor ugyanis a büntetési tétel azonos a szándékos rágalmasz minősített eseténél szabályozott szankcióval (pénzbüntetés vagy egy évig terjedő szabadságvesztés). Nem büntethető rágalmasz miatt (még 'gondatlan rágalmasz' miatt sem) az elkövető, ha az állított vagy híresztelt tény valóban bizonyul, vagy bizonyítja, hogy annak valóságát ésszerű alappal feltételezhette, ami ugyanakkor nem zárja ki azt, hogy az elkövető becsületsértés vagy 'rosszhiszemű hamis vád' miatt felelősségre vonható legyen [160. cikk (4) bekezdés].

¹⁸³ A minősített esetek azonosak a 160. cikk szerintiekkel; eszerint, aki az ilyen rágalmaszt sajtóban, rádióban, televízióban, más hasonló módon vagy nyilvános rendezvényen követi el, pénzbüntetéssel vagy hat hónapig terjedő szabadságvesztéssel [161. cikk (2) bekezdés], ha pedig az a megrágalmaszott vonatkozásában „súlyos következményekre vezet”, pénzbüntetéssel vagy egy évig terjedő szabadságvesztéssel büntethető [161. cikk (3) bekezdés]. A valóság bizonyítására ellenben más szabályok vonatkoznak: mivel a rágalmasz e fajtájának védett jogi tárgya a magán- és a családi élet háborítatlansága, ezért a valóság bizonyítása fő szabályként nem megengedett [161. cikk (4) bekezdés]; kivételképpen mégis lehetséges a valóság bizonyítása (és ezáltal a mentesülés a büntetőjogi következmények alól), ha a sértett magánéletével vagy családi életével összefüggő tényállítás vagy -híresztelés az elkövető hivatali kötelessége volt; ha az a sértett politikai vagy társadalmi tevékenységével kapcsolatos; illetve, ha a kijelentés valakinek a joga vagy jogos érdeke védelmében volt szükséges. A mentesüléshez természetesen mindegyik esetben feltétel, hogy a valóság bizonyítása sikeres legyen, vagyis az elkövető bizonyítsa, hogy az állított tény valós, illetve, hogy azt ésszerű alappal gondolta valósnak [161. cikk (5) bekezdés].

¹⁸⁴ Ezt az követi el, aki – megvetésének kifejezése érdekében – olyan kijelentést tesz másról, hogy az valamilyen bűncselekményt követett el, illetve, hogy őt emiatt korábban elítélték. Érdekeség, hogy a büntetési tétel enyhébb, mint a rágalmasz eseteiben: a szankció pénzbüntetés vagy három hónapig terjedő szabadságvesztés lehet [162. cikk (1) bekezdés], amely minősített esetben (ha azt sajtóban, rádióban, televízióban, más hasonló módon vagy nyilvános rendezvényen követik el) is – a „szokásos” pénzbüntetés mellett – legfeljebb hat hónapig terjedő szabadságvesztésig terjedhet [162. cikk (1) bekezdés].

¹⁸⁵ Eszerint, aki az előbbi defamatorikus deliktumok bármelyikét (158–162. cikkek) a Szlovén Köztársaság, avagy kötelességeinek gyakorlásával összefüggésben a Szlovén Köztársaság elnökének sérelmére követi el, továbbá aki a szlovén zászlót, címert vagy himnuszt nyilvánosan meggyalázza, pénzbüntetéssel vagy legfeljebb egy évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

¹⁸⁶ Az elkövetési magatartás az előző cikkben írottakkal egyezik meg, az elkövetési tárgy viszont a külföldi állam, annak államfője vagy nagykövete, zászlója, címere, himnusza, továbbá a Szlovén Köztársaság által elismert nemzetközi szervezet, annak képviselője vagy jelképe lehet. A kiszabható szankció itt is a pénzbüntetés, illetve a szabadságvesztés, egyéves speciális maximummal.

vén nép vagy a nemzetiségi közösségek megsértését.¹⁸⁷ Mindezen esetekben nemcsak maga az elkövető büntethető, hanem az újság, magazin, televízió- vagy rádióadás, internetes oldal felelős szerkesztője is, kivéve élő adás esetén, ha bizonyítja, hogy a bűncselekményt nem tudta megakadályozni;¹⁸⁸ továbbá a nem-időszaki nyomtatott kiadványok (pl. plakátok, szórólapok) kiadója vagy nyomdája, illetve a lemezek, CD-k, DVD-k, filmek és egyéb, széles nyilvánosságnak szánt video- és audioeszközök gyártója is.¹⁸⁹ A bíróság ugyanakkor mind a becsületsértés, mind a rágalmazás bármely esete, mind a hamis vád, mind pedig a szerkesztő, nyomda, gyártó mögöttes felelőssége esetében mellőzheti a büntetés kiszabását, ha a cselekményre a „sértett” felrható magatartása vagy provokációja miatt került sor, továbbá akkor is, ha az elkövető bocsánatot kér a sértettől a bíróság előtt, vagy az állítását visszavonja.¹⁹⁰ A szlovén Btk. szerint a becsületsértés, a rágalmazás bármely esete és a hamis vád (158–162. cikkek) akkor is büntethető, ha azt valamely hatóság,¹⁹¹ és akkor is, ha azt egy, már elhunyt személy sérelmére¹⁹² követik el. Végül a szlovén Btk. a Tizenharmadik fejezetben szabályozott minden tényállás vonatkozásában lehetővé teszi a büntetőbíróság számára egy további, alapvetően polgári jogi jellegű jogkövetkezmény alkalmazását: a bíróság ugyanis elrendelheti, hogy az elkövető a saját költségén, illetve ugyanazon médiumban, ahol a sérelem megvalósult, tegye közzé az ítéletet vagy annak egy, a bíróság által meghatározott részét.¹⁹³

Horvátországban az 1998-tól hatályos Btk. eredeti szövege¹⁹⁴ még szabadságvesztéssel rendelte büntetni a rágalmazást (eredeti 200. cikk) és a becsületsértést (eredeti 199. cikk); 2006. június 28-tól azonban ezek már nem büntethetők börtönnel.¹⁹⁵ Így Horvátország egyike azon négy államnak,¹⁹⁶ amelyekben ugyan büntetőjogilag is fenyegetik a defamatorikus tényállások megvalósítóit, de csak (90-től 500 napi tételig terjedő) pénzbüntetéssel.¹⁹⁷ Jelenleg a rágalmazás (hamis tények állítása vagy híresztelése)¹⁹⁸ és a becsületsértés¹⁹⁹ mellett az ún. megszegyenítés, azaz egy harmadik személy előtt tett, a sértett becsületét vagy jó hírnevét sértő közlés vagy híresztelés²⁰⁰ büntethető.²⁰¹

¹⁸⁷ Ezt az valósíthatja meg, aki a szlovén nép, avagy a Szlovén Köztársaság területén élő magyar vagy olasz nemzetiségi közösség sérelmére a 158–160. cikkek szerinti becsületsértést, szándékos rágalmazást vagy gondatlan rágalmazást követ el. A büntetési tétel ez esetben is pénzbüntetés vagy egy évig terjedő szabadságvesztés lehet.

¹⁸⁸ 166. cikk (1) bekezdés.

¹⁸⁹ 166. cikk (2) bekezdés.

¹⁹⁰ 167. cikk.

¹⁹¹ 168. cikk (2) bekezdés.

¹⁹² 168. cikk (4) bekezdés.

¹⁹³ 169. cikk.

¹⁹⁴ <http://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes/country/37>

¹⁹⁵ Ilia DOHEL: *Representative on Freedom of the Media: Report on Achievements in the Decriminalization of Defamation*. IRIS Merlin. <http://merlin.obs.coe.int/iris/2006/10/article1>

¹⁹⁶ Franciaország, Spanyolország, Horvátország, Bulgária.

¹⁹⁷ Vö.: International Press Institute i. m. (3. lj.) 42.

¹⁹⁸ 149. cikk.

¹⁹⁹ 147. cikk.

²⁰⁰ 148. cikk.

²⁰¹ Utóbbi két deliktumot újságírói szervezetek főleg azok megfogalmazásának homályossága miatt támadják. (Vö. pl.: http://www.b92.net/eng/news/region.php?yyyy=2014&mm=04&dd=09&nav_id=89934)

Bulgária – Horvátország mellett – a másik dél-kelet-európai európai uniós állam, amely csak pénzbüntetéssel szankcionálja a rágalmazást és a becsületsértést. Az ottani, eredeti szövegében még 1968-ban elfogadott Btk.²⁰² ma mind a becsületsértést (146. cikk), mind a rágalmazást (147. cikk) bünteti, az elhatárolás alapja pedig tisztán a tényállítás/véleménynyilvánítás megkülönböztetés. Becsületsértést az követ el, aki a sértett jelenlétében róla olyan sértő dolgot közöl, amely őt becsületében vagy méltóságában megalázza; rágalmazást pedig az, aki egy szégyenteljes tény vagy bűncselekményt tulajdonít másnak, kivéve, ha az állítás igaznak bizonyult. A két cselekmény szankciója nyilvános megrovás vagy különböző mértékű pénzbüntetés, melynek legalacsonyabb büntetési tétele 1000 leva,²⁰³ legmagasabb büntetési tétele pedig 15 000 leva lehet.²⁰⁴

Görögországban a Btk.²⁰⁵ a defamatorikus tényállások széles körét szabályozza, szabadságvesztéssel is büntetni rendelve azokat. Így Görögországban kriminális jelleggel büntetendő a becsületsértés (361. cikk), a (nem provokációra megalósuló) tetteges becsületsértés (361A. cikk), a rágalmazás, vagyis az emberi méltóságot sértő hamis tények állítása vagy híresztelése, ha a valótlanról az elkövető tudott (363. cikk), és akkor is, ha arról nem tudott (362. cikk), a jogi személyek jó hírnevét sértő tényállítás (364. cikk) és a kegyeletsértés (365. cikk).²⁰⁶ Ezek mellett a bárki sérelmére elkövethető bűncselekmények közül még a hamis vád deliktumának a jogi tárgya (részben) az ember becsületének a védelme.²⁰⁷ Mindezek miatt évi több száz (néhánykor az ezret is megközelítő számú) büntetőíteletet hoznak a görög bíróságok.²⁰⁸ A rágalmazás alapesetének (362. cikk) elkövetője nem büntethető, ha az általa állított vagy híresztelt tény (amelynek valótlanágáról tehát nem tudott) valónak bizonyul; a valóság bizonyítása azonban nem megengedett (tehát az elkövető mindenképpen büntetendő), ha a tény a sértett magán- vagy családi életére vonatkozott, és az nem érintett közérdeket, továbbá a cselekményt a tettes rosszsziszteműen követte el²⁰⁹ – ez (tehát a valóság sikeres bizonyítása) ugyanakkor nem zárja ki, hogy az elkövetőt becsületsértés miatt felelősségre vonják.²¹⁰ Végül, a szerkesztők büntetőjogi felelősségéről is szól a görög Btk.; eszerint a rendszeres időközönként megjelenő lap (újság vagy

²⁰² <http://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes/country/39>

²⁰³ A becsületsértés alapesetének speciális minimuma.

²⁰⁴ Ez utóbbi akkor, ha az elkövető a rágalmazást nagy nyilvánosság előtt vagy a foglalkozásának felhasználásával valósítja meg, és az súlyos következményekkel jár.

²⁰⁵ <http://www.c00.org/p/greek-penal-code.html>, <http://www.greekhelsinki.gr/english/reports/ghm29-9-1998.html>

²⁰⁶ Büntetendő továbbá – az emberi méltóság mint jogi tárgy sérelme okán – a külföldi állam vagy államfője megsértése (amelyet nemcsak fizikai támadással, hanem pusztán a becsületet sértő módon is el lehet követni) (153. cikk); a diplomaták becsületének megsértése (154. cikk); a köztársasági elnök megsértése (168. cikk).

²⁰⁷ Az emberi becsületet vagy a személyek jó hírnevét sértő bűncselekmények összefoglalásához I. pl.: Ilias G. ANAGNOSTOPOULOS – Konstantinos D. MAGLIVERA: *Criminal Law in Greece*. International Encyclopaedia of Laws (IEL) / Criminal Law Series. The Hague, Kluwer Law International, 2000. 88–89.

²⁰⁸ A 'becsület elleni bűncselekmények' miatt elítéltek együttes száma 2005-ben 900, 2006-ban 458, 2007-ben 564, 2008-ban pedig 647 volt (vö.: *Statistical Yearbook of Greece, 2009 & 2010*. Piraeus, Hellenic Statistical Authority, 2011. 214.); ezek közül 116, 45, 89, illetve 62 volt visszaeső (uo., 217.).

²⁰⁹ 366. cikk 1. pont.

²¹⁰ 366. cikk 3. pont.

magazin) szerkesztője köteles a lapban elkövetett jogsértésről szóló ítéletet nyolc napon belül, a sérelmes közléssel azonos módon közölni – egyébként akár egy évig terjedő szabadságvesztéssel is sújtható.²¹¹

Máltán pedig az 1854 óta hatályos Btk.²¹² jelenleg szintén büntetni rendeli mind a (mi fogalmaink szerinti) becsületsértést, mind a (szintén a mi fogalmaink szerinti) rágalmazást, melyek mindegyikét a – rendkívül homályos megfogalmazású – 252. cikk szabályozza, és akár szabadságvesztéssel is sújtja;²¹³ továbbá (nem önálló deliktumként, hanem a rágalmazás egyik eseteként) a kezeletsértést,²¹⁴ valamint (önálló bűncselekményi tényállásként) a sajtó útján elkövetett rágalmazást (256. cikk), mely utóbbi részletes szabályozását és a szankciók meghatározását azonban a máltai sajtótörvényre (Press Act 1974)²¹⁵ hagyja. Ez utóbbi a sajtó útján elkövethető cselekmények széles körét határozza meg,²¹⁶ a rasszizmustól a rémhírterjesztésen át a törvények elleni izgatásig. Ezek körében a sajtótörvény alapján büntetendő a sajtóban megvalósított rágalmazás (pénzbüntetéssel – 11. cikk). Minősített eset, ha a sértett valamely hivatalos személy, és a rágalom a hivatalos eljárásához kapcsolódik; ha jelölt egy köztisztvislésre, és a rágalom e tisztvislés ellátására való képességével van összefüggésben; ha valamely szakmát vagy művészetet hivatásszerűen gyakorol, és a rágalom e keresőtevékenységével függ össze; ha aktív politikai résztvevő, és a kijelentés e tevékenységét érinti; valamint ha a közérdeket érintő közbizalmi tisztvislést lát el, feltéve mindegyik esetben, hogy a valóság bizonyítása sikertelen vagy az – a kijelentés magánéleti jellege okán – nem megengedett (12. cikk – ekkor a büntetés szabadságvesztés is lehet).

IV. Konklúzió

Európában régi hagyománya van az emberi személyiség büntetőjogi eszközökkel történő védelmének, amelyet az európai jogrendszerek többsége a mai napig is fenntart. Mint bemutattuk, az általunk megvizsgált 29 európai ország (a 28 EU-tagállam és Svájc) közül 24-ben a polgári jogi kártérítés, illetve sérelemdíj mellett kriminális szankciók is fenyegetik azokat, akik más természetes személy méltóságát, becsületét vagy jó hírnevét sértik, tegyék ezt akár hamis tényállításokkal vagy ilyen tények továbbadásával, akár az említett védett jogi tárgyakat sértő egyéb magatartásokkal. Ugyanakkor az utóbbi egy-másfél évtizedben kibontakozni látszik egy ellentendencia is: mind több ország hagy fel ugyanis e magatartások büntetőjogi üldözésével.

Ezen abolíciós folyamat azonban nem egyformán érinti Európa egyes részeit; az leginkább a kelet-, illetve a dél-kelet-európai országokban figyelhető meg (két kivétel az Egyesült Királyság és Írország, egyébként a büntetőjogi megtorlást elvető európai országok közül Ukrajna,

²¹¹ 269. cikk 2. pont.

²¹² <http://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes/country/15>

²¹³ A büntetési tétel konkrét mértéke a cselekmény jellegétől, illetve attól függ, hogy minősített vagy privilegizált esetről van-e szó; van, hogy az egyetlen szankció a pénzbüntetés, de akár egy évig terjedő börtönbüntetés is kiszabható.

²¹⁴ 255. cikk.

²¹⁵ Act XL of 1974.

²¹⁶ <http://www.justiceservices.gov.mt/DownloadDocument.aspx?app=lom&itemid=8743&l=1>

Bosznia-Hercegovina, Ciprus, Grúzia, Észtország, Montenegró, Macedónia, Tádzsikisztán, Örményország, Románia, illetve a nem teljes abolíciót végrehajtó Moldova, Kirgizisztán és Szerbia is idetartozik), míg a közép-, dél-, észak- és nyugat-európai részeken a hagyományos punitív hozzáállás jellemző, legalábbis a jogi normák szintjén. Ez utóbbi kitétel hangsúlyozása azért fontos, mert a tételes jog által lehetővé tett büntetőjogi szankcióalkalmazással ténylegesen nagyon is különböző mértékben élnek az egyes országok bíróságai, és míg a német és a francia nyelvterületeken, valamint Olaszországban jellemző (vagy a legutóbbi időkig az volt) e magatartások szigorúbb megtorlása, akár letöltendő szabadságvesztéssel is, addig az északi országokban (Finnországban, Svédországban, de még az általunk e tanulmányban nem elemzett Norvégiában²¹⁷ is) büntetőítélet nélkül, vagy enyhe pénzbüntetéssel, esetleg más, szabadságkorlátozással nem járó szankcióval érnek véget az ilyen ügyekben indult eljárások.

Az biztosnak látszik, hogy a büntetőjogi büntetés hosszú távon is a becsületvédelem eszköztárának szerves része marad, ám alkalmazásának csökkenése nemcsak az abolíciót felvállaló országokban, hanem máshol is tapasztalható. A szabadságvesztés-büntetések kiszabása csökkenésének általános európai tendenciája, a hozzáférhető statisztikai adatok, a szigor mellett eddig elkötelezett országok némelyikének példája (különösen Olaszországé), valamint az Emberi Jogok Európai Bíróságának (e tanulmányban terjedelmi és ésszerűségi korlátok miatt nem elemzett) gyakorlata azonban abba az irányba mutat, hogy a szabadságvesztés-büntetések az elkövetkező években, évtizedekben lassan, fokozatosan átadják helyüket a szabadságkorlátozással nem járó szankcióknak, így különösen a pénzbüntetésnek.

²¹⁷ Norvégiában 2004 és 2012 között átlagosan 600-800 rágalmazás és becsületsértés miatt tettek rendőrségi feljelentést [ezen 9 évben rendre 711, 710, 739, 861, 768, 704, 696, 670, illetve 607 ilyen cselekmény miatt indult büntetőeljárás (vö.: *Statistical Yearbook of Norway 2013*. Oslo – Kongsvinger, 2013. 153.)], ám például 2013-ban egyetlen ilyen ügyben sem született bírósági ítélet: a megoldott ügyek közül 152-ben a vádat eljuttették, vagy egyéb módon fejeződött be az eljárás, 31 esetben ejtették úgy a vádat, hogy megállapították, hogy a terhelt nem követett el bűncselekményt, 9 ügyet utaltak mediációs eljárásra (az ún. Conflict Council elé), ám egyetlen ügyben sem tartottak formális büntetőtárgyalást, és pénzbüntetést sem szabtak ki (uo., 156.).